

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

04.01 – МКР. 1666 “С” 2022.11.07. 021. ПЗ

ЯСТРЕБИ ВАЛЕРІЯ ВІТАЛІЙОВИЧА

2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

д. держ. упр., доцент

Сергій ПРИЛПКО

«23» листопада 2022 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

СТУДЕНТУ

Ястребі Валерію Віталійовичу

Спеціальність: **073 «Менеджмент»**

Освітня програма: **«Управління інноваційною діяльністю»**

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Механізми державного
регулювання інноваційної діяльності в Україні»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від 07.11.2022 р. №1666 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2023.11.03

рік, місяць, число

Вихідні дані магістерської кваліфікаційної роботи: наукові праці вчених,
нормативно-правові акти, статистична інформація, офіційні дані органів державної влади,
інформація з відкритих джерел тощо

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання інноваційної діяльності.
2. Механізми державного регулювання інноваційної діяльності: нормативно-правовий, інституційний, фінансовий, економічний та організаційний.
3. Сучасний стан бюджетного фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні, проблеми державного регулювання розвитку інноваційної діяльності.
4. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності.
5. Рекомендації з удосконалення державного регулювання інноваційної діяльності.

Дата видачі завдання «23» листопада 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
Завдання прийняв до виконання

Сергій ПРИЛПКО
Віталій ЯСТРЕБА

РЕФЕРАТ

НУБІП України

Ястреба В.В. Механізми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні: магістер. кваліф. робота : спец. 073 «Менеджмент» /

Валерій Віталійович Ястреба; НУБіП України; каф. публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва; керівник

С.М. Приліпко, д. держ. упр., доц. – Київ, 2023. – 87 с

НУБІП України

Анотація. У магістерській кваліфікаційній роботі розкрито наукові підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання інноваційної діяльності. Проаналізовано нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності. Визначено основний зміст функціонування інституційного, фінансового, економічного та організаційного механізмів державного регулювання інноваційної діяльності.

Оцінено сучасний стан бюджетного фінансування розвитку інноваційної діяльності. Визначено основні проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. Розкрито зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. Запропоновано рекомендації з удосконалення державної підтримки інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, механізми державного регулювання, державне регулювання, інновації, органи державної влади.

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Теоретичні підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання інноваційної діяльності.....	7
1.2. Нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності.....	16
1.3. Інституційний, фінансовий, економічний та організаційний механізми державного регулювання інноваційної діяльності.....	24
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37
2.1. Сучасний стан бюджетного фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні.....	37
2.2. Аналіз проблем державного регулювання інноваційної діяльності.....	45
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	56
3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності.....	56
3.2. Рекомендації з удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності.....	68
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

НУБІП України

Актуальність теми. Будь-яка сфера діяльності в Україні потребує державного регулювання або управління, в тому числі під час здійснення

інноваційної діяльності. Від механізмів та інструментів їх реалізації залежить

НУБІП України

стан інноваційного розвитку в Україні. Державі необхідно приділяти більше уваги підтримки інноваційного розвитку всіх галузей економіки, що дозволить підвищити конкурентоздатність власного виробництва та розширить перелік

технологічних можливостей. Ключову роль в активізації інноваційної

діяльності відіграє державна політика.

НУБІП України

Загальний рівень, структура та механізми фінансування науково-технічної сфери в Україні, у т.ч. і прикладних досліджень, не відповідають

заявленому урядом курсу інноваційної моделі розвитку економіки й

практично виключають реальне використання потенційних можливостей.

НУБІП України

Сучасні тенденції економічного розвитку переконливо свідчать, що забезпечення сталого зростання національної економіки та соціально-

гуманітарний розвиток суспільства неможливі без застосування державного

регулювання інноваційної діяльності у всіх сферах суспільного життя.

НУБІП України

Економіка повинна включати участь держави у розвитку інноваційної сфери, яка виступає в ролі регулюючого суб'єкта економічних відносин. В умовах

розвитку інноваційної політики тема магістерської роботи є актуальною.

Питаннями удосконалення механізмів державного регулювання,

інструментів підтримки та зарубіжного досвіду інноваційної діяльності

НУБІП України

присвячені роботи ряду вчених, такі як Бова Т.В., Буряк Я.В., Бакалюк В.А.,

Витвицька О.Д., Демчишак Н.Б., Котельбан С.В., Луценко Г.А.,

Мойсеєнко І.П., Кулаєць М.М., Скиба М.В., Приліпко С.М., Федулова Л.І.,

Чечель О.М. та ін. Однак, окремі питання удосконалення механізмів

регулювання інноваційної діяльності залишаються ще не розкритими.

НУБІП України

Мета магістерської кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення

механізмів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. У роботі визначені такі завдання:

- розкрити наукові підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання інноваційної діяльності;

- проаналізувати нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності;

- визначити зміст інституційного, фінансового, економічного та організаційного механізмів державного регулювання інноваційної діяльності;

- оцінити сучасний стан та визначити основні проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні;

- розкрити зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності;

- запропонувати напрями удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності.

Об'єктом магістерської кваліфікаційної роботи є розвиток інноваційної діяльності.

Предметом дослідження є механізми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові і спеціальні методи дослідження, зокрема: монографічний, аналізу та синтезу, структурно-логічний, порівняння, графічний, системного підходу та ін.

Інформаційною базою дослідження становили наукові праці вчених, нормативно-правові акти, статистична інформація, офіційні дані органів державної влади, інформація з відкритих джерел тощо.

Отримані результати мають практичне значення для використання у практичній діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування для розроблення концепцій, стратегій та програм розвитку інноваційної діяльності на різних рівнях управління.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Теоретичні підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання інноваційної діяльності

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» зміст інновацій полягає у створенні нових або вдосконаленні існуючих конкурентоспроможних технологій, продукції або послуг, а також у прийнятті організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [55].

У багатьох наукових джерелах термін «інновації» розглядають вчені з різних точок зору. Наприклад, вчені В.М. Щербань та Л.Д. Козубенко вважають, що інновації – це використання новачків у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного чи іншого характеру [70, с.

26]. Інші науковці В. О. Василенко та В. Г. Шматько до інновацій відносять ті нововведення, що полягають у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства на основі науково-технічного прогресу [10, с. 53].

На думку О.Д. Витвицької, ступінь розвитку інновацій визначається тим, наскільки продукти цього сектору економіки потрібні потенційним споживачам, а науково-технічний сектор є однією з основ інновацій у будь-якій виробничо-економічній системі [12, с. 277].

Суттєвими ознаками інновацій є нові ідеї, рішення. Вони є результатом творчої ризикової діяльності людини, внаслідок чого створюються нові, застосовуються, або вдосконалюються технології, продукція, послуги чи організаційно-технічні рішення, які істотно поліпшують структуру, якість виробництва і (або) соціальну сферу. Створення інновацій відбувається через

інноваційну діяльність, в основі якої є новація та інноваційний процес. Для формування економічного механізму стимулювання розвитку інноваційної сфери важливо також чітко визначити поняття інноваційної діяльності, розмежувати його складові та характеристики (рис. 1.1).

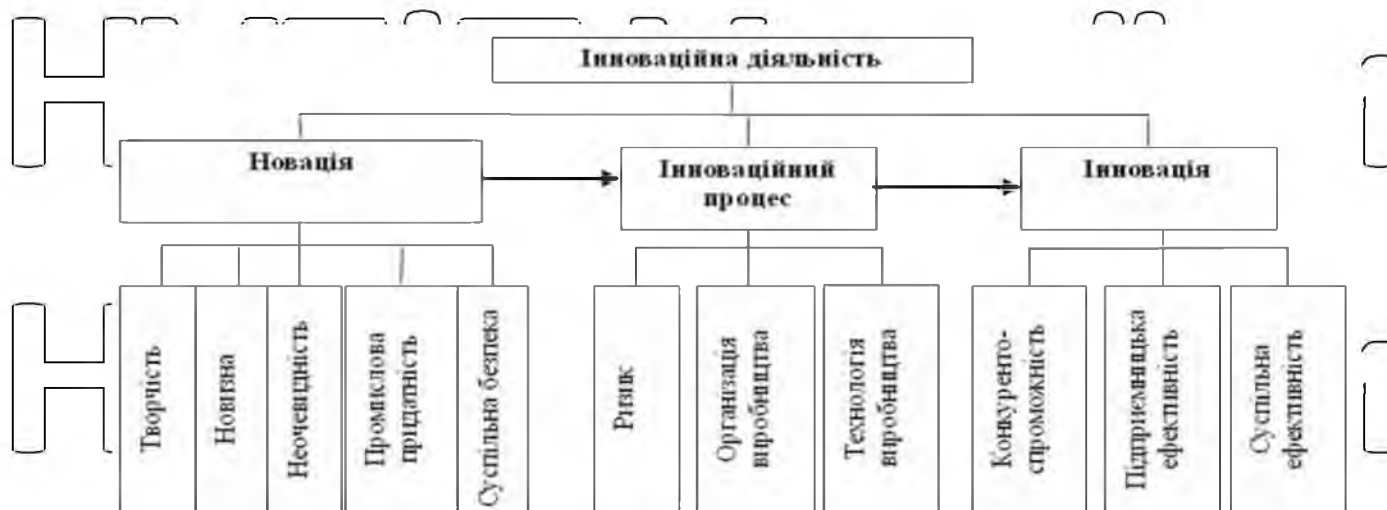

Рис. 1.1. Структура інноваційної діяльності та її складові

Джерело: [44]

Відповідно до нормативно-правової бази, що регулює інноваційну діяльність в Україні, поняття «інноваційний розвиток» не визначено. Однак,

ряд вчених визначають декілька підходів до його трактування.

Зокрема, М.С. Рошка та О.Ф. Веремейчик розглядають інноваційний розвиток як поєднання й використання інноваційних можливостей, аналіз, мобілізацію й удосконалювання виробничого потенціалу для досягнення цілей розвитку керованого, соціально-економічного об'єкта за рядом напрямів [64, с. 185].

Л.І. Федулоча визначає інноваційний розвиток як зростання показників економіки, які забезпечується за рахунок реалізації інноваційних проектів і реалізації нововведень [68, с. 35].

Інші вчені інноваційний розвиток ототожнюють з безперервним складним процесом. Наприклад, на думку ряду вчених Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник та В.Є. Савчук «інноваційний розвиток» визначається як

незворотній процес переходу з одного стану в інший, який характеризується сукупністю змін, обумовлених впровадженням інноваційних перетворень, що приводять до формування нових властивостей системи, зміни її якісного стану, зростання здібностей, компетенцій, потенціалу та рівня ефективності її діяльності, укріплення системи, а також формування здатності чинити опір руйнівним силам зовнішнього та внутрішнього середовища» [1, с. 6].

С.М. Ілляшенко пов'язує інноваційний розвиток з процесом, який спрямований на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятної мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків [25, с. 23].

М.А. Полегенька трактує інноваційний розвиток як складний процес прикладного характеру створення і впровадження інновацій з метою якісних змін об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту, який пов'язаний з необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довготривалій перспективі [47, с. 58].

В.В. Онікієнко, Л.М. Ємельяненко, І.В. Терон доводять, що інноваційний розвиток є постійним неперервним процесом якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій [41, с. 12].

На думку А.А. Варданяна, інноваційний розвиток є процесом створення, застосування та розповсюдження інновацій у вигляді нових конкурентоздатних технологій, продукції, послуг [9, с. 146].

Управління інноваційним розвитком є складним процесом, проте сучасний розвиток суспільства вже важко уявити без цього елемента.

Як вважає І.Б. Дашковська, з метою прискорення розвитку інноваційних процесів в державі наразі постає необхідність у визначенні основних завдань. До них належить:

- створення правового середовища, яке регулюватиме взаємовідносини

і захищатиме інтереси, права учасників інноваційного процесу;

– створення інформаційного середовища та системи комунікацій між учасниками;

– розроблення механізму взаємодії різних елементів та учасників інноваційної діяльності;

– визначення ролі та основних завдань органів державного регулювання інноваційного розвитку;

– забезпечення прозорості під час відбору для реалізації інноваційних проектів, основних напрямів розвитку наукових досліджень;

– надання субсидій та пільгових кредитів для підприємств, які зацікавлені у впровадженні інновацій у виробництві, технологічному оснащенні процесів господарювання;

– розвиток венчурного підприємництва та фондів для фінансування інноваційних проектів;

– збереження інтелектуального та кадрового потенціалу;

– визначення темпів, якими мають розвиватись наука, виробництво та технології [17, с. 36].

С.М. Приліпко до найважливіших завдань інноваційного розвитку сфери агропромислового комплексу відносить формування інноваційної інфраструктури, що передбачає створення структур для фінансування інноваційної діяльності, більш ефективного просування продукції та послуг на

ринку тощо. Інноваційний розвиток визначається рівнем формування та використання відповідного потенціалу, що складається із сукупності ресурсів

і факторів, які дають змогу здійснювати таку діяльність. До аграрного інноваційного потенціалу, насамперед, належать науково-технічні розробки для агропромислового виробництва, а також ресурсна та інституційна забезпечувальна система інноваційного розвитку [50, с. 103].

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує термін «регулювання» як дія за значенням «регулювати», при цьому наведено два тлумачення: 1) «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи

його відповідним правилам, певній системі”; 2) “домогатися нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену роботу складових частин, деталей” [11, с. 1020]. У економічній енциклопедії

за редакцією С. Мочерного регулювання визначається як процес здійснення цілеспрямованого впливу на соціально-економічну систему або окремі її ланки, а також спосіб і механізм упорядкування, підпорядкування чогонебудь певній планомірній організації дій [21, с. 170].

Погоджуємося з точкою зору В.Д. Бондарюка про те, що необхідність державного регулювання інноваційного розвитку та інноваційних процесів викликана, в першу чергу, їх зростаючим значенням для економіки і суспільства в цілому. Сьогодні інновації стають основним засобом збільшення прибутку господарюючих суб'єктів за рахунок кращого задоволення ринкового попиту, зниження виробничих витрат в порівнянні з конкурентами.

Державне регулювання інноваційних процесів є однією з головних умов функціонування економіки [5, с. 93].

С.С. Герасименко стверджує, що в основі державного регулювання повинні лежати:

- соціально-економічні й науково-технічні прогнози державної політики у сфері фінансів, цін, грошового обігу, відтворювальної, структурної політики тощо;
- державні, загальноекономічні і ринкові регулятори;
- державні і регіональні програми, засновані на балансах і моделях оптимізації економічних процесів;
- державні замовлення і сучасні контрактні системи;
- індикативні механізми і регулятори діяльності державних підприємств, організацій і інших форм власності;
- механізм інтеграції регуляторів і структур.

Даний перелік свідчить про те, що без загальної макроекономічної стабілізації здійснити збільшення масштабів інвестиційно-інноваційної діяльності, рівно як і підняти зацікавленість всіх її учасників, не вдасться. Самі

по собі приведені параметри нічого не коштують. Проте, за допомогою них можна оцінити стан економічної системи, порівняти його із станом інших аналогічних систем і розробити відповідні рекомендації щодо зміни стану в перспективному періоді [15, с. 149].

Д.Ю. Миргородський вважає, що державне регулювання – це процес управлінського впливу держави на стан окремих сегментів ринку (реального ринку, грошового ринку, ринку праці, зовнішньоекономічного сегмента) за рахунок зміни мікро- і макроекономічних параметрів з метою досягнення збалансованого зростання (економічного зростання при повній зайнятості всіх факторів) економічної системи. На його думку, державне регулювання – це система заходів держави задля забезпечення виконання усіх своїх функцій, сукупність використовуваних державою економічних, адміністративних, правових форм і методів впливу на об'єкт регулювання що під державним регулюванням економіки слід розуміти прямий або непрямий вплив державних органів, спрямований на ефективне функціонування економіки країни в цілому і зміну поведінки господарюючих суб'єктів зокрема з метою досягнення пріоритетних соціально-економічних завдань. Воно може бути спрямоване не тільки на збільшення виробництва, а й на його обмеження.

Державне регулювання базується на виборі пріоритетів, стратегічних напрямів соціально-економічного, науково-технічного та інноваційного розвитку. Завданням державного регулювання інноваційної діяльності є проведення комплексу заходів щодо організаційно-правової, фінансово-ресурсної підтримки суб'єктів господарювання [38, с. 92].

Я.В. Буряк розглядає державне регулювання інноваційної діяльності як цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери, яке здійснюється через вплив урядових органів або інших державних структур, уповноважених на проведення державної політики у сфері інновацій.

Вплив держави на розвиток інноваційної діяльності здійснюється шляхом застосування прямих та непрямих методів (рис. 1.2).

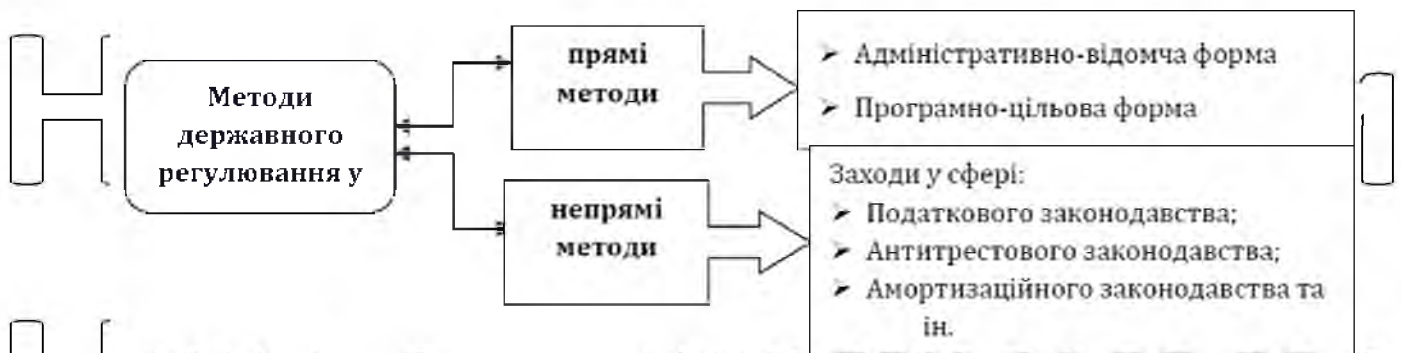

Рис. 1.2. Методи державного регулювання у сфері інноваційної діяльності

Джерело: [7]

Прямі методи державного регулювання реалізуються переважно в двох формах: адміністративно-відомчій та програмно-цільовій. Адміністративно-відомча форма проявляється у вигляді прямого дотаційного фінансування галузей, яке здійснюється відповідно до спеціальних законів, прийнятих з метою безпосереднього сприяння інноваційним процесам. Такі заходи підвищують конкурентоспроможність галузі та сприяють оновленню виробничих фондів. До непрямих методів відносяться здійснення заходів у сфері податкового і амортизаційного законодавства; законодавчо закріплене патентне право винахідників на інтелектуальну власність; антитрестове законодавство, що дозволяє підтримувати необхідну жорсткість конкурентної боротьби – важливого чинника стимулювання інноваційної активності; створення соціальної інфраструктури, яке включає формування єдиної інформаційної системи усередині країни, що складається з окремих етапів: дослідження, розробка, підготовка до виробництва, виробництво, збут; непряме державне стимулювання науки та освоєння її досягнень у державному і приватному секторах господарства за допомогою антимонопольної, патентної, зовнішньоторговельної політики і особливо шляхом підтримки малого бізнесу [7].

На думку Т.В. Бови, непрямі методи спрямовані, з одного боку, на стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів, а з іншого – на створення

сприятливого загальногосподарського та соціально-економічного клімату для новаторської діяльності [4, с. 46].

Науковець С.В. Котельбан поділяє методи державного регулювання інноваційного розвитку на два види: методи прямого впливу та методи опосередкованого впливу (рис. 1.3.).

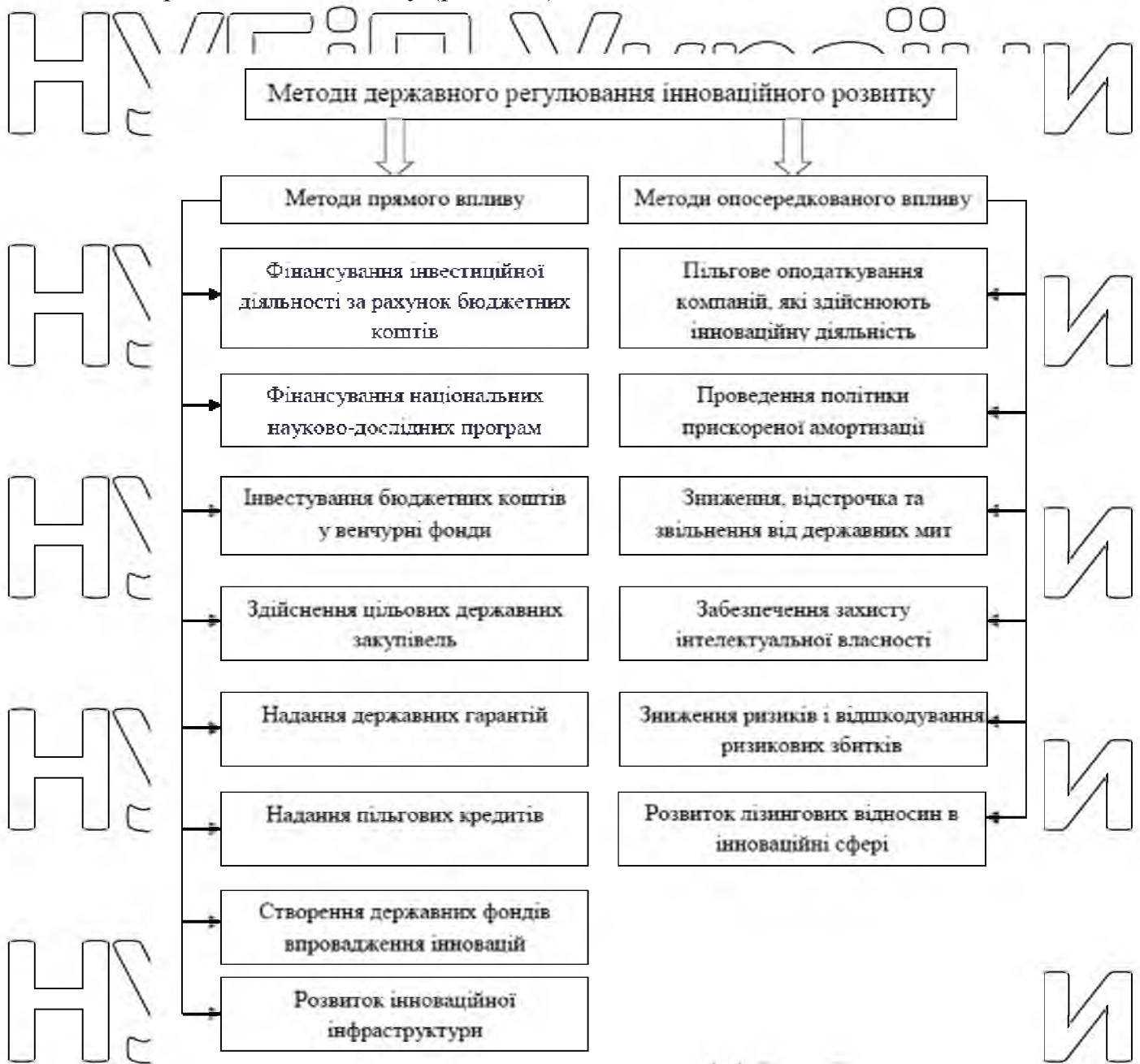

Рис. 1.3. Методи державного регулювання у сфері інноваційної

діяльності

Джерело: [34]

Він зазначає, що пряма державна фінансова підтримка носить, як

правило, адресний характер та орієнтована, в основному, на досягнення певних цілей держави та пріоритетів. Вона дозволяє в більшій мірі здійснювати контроль за бюджетними фінансовими потоками. Для механізму прямого впливу характерні більш високі супутні ризики та адміністративні витрати. Методи прямої дії характеризуються наявністю інструментів підтримки суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність: надання субсидій, здійснення державних замовлень та закупівель; надання державних гарантій; здійснення пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи; розвиток інноваційної інфраструктури.

В той же час, обмеженість фінансових ресурсів держави робить актуальним використання методів непрямой державної підтримки, що забезпечують автономність і незалежність господарюючих суб'єктів, визначають їх економічну відповідальність за вибір і масштаби напрямів досліджень і винаходів. Механізм реалізації даних методів забезпечує єдиний підхід до стимулювання інноваційної діяльності незалежно від її специфіки, сфер і масштабів поширення, етапу реалізації [34].

Основними принципами формування інноваційної політики інноваційної розвитку є збалансованість розвитку, що спрямований на оптимальне використання внутрішнього і зовнішнього потенціалу країни та забезпечення умов переходу до інноваційного розвитку як основи економічної безпеки та гармонізації всіх видів інтересів; інституціональна системність, що передбачає узгодженість організаційних, економічних, правових, інфраструктурних регулюючих впливів та створення їх вертикальних і горизонтальних об'єднань і взаємодій в напрямку сприяння інноваційному розвитку [40].

1.2. Нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності

В Україні сформована нормативно-правова база щодо державної інноваційної політики та державного регулювання інноваційної діяльності.

Чинна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов уряду, розпорядження центральних органів виконавчої влади тощо) щодо науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Нормативно-правові акти визначають правові, економічні та організаційні принципи державного регулювання інноваційної діяльності, форми державних процесів просування інновацій, які спрямовані на підтримку інноваційного розвитку української економіки.

Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні здійснюється шляхом прийняття Верховною Радою України законів і законодавчих актів, видання указів Президента, нормативних актів Уряду (постанов, розпоряджень), а також розроблення механізму їхньої реалізації й контролю за їх виконанням. Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт і зміст регулювання інноваційної діяльності. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із Господарського кодексу, законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про інвестиційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. Інноваційне законодавство продовжує інтенсивно розвиватися. Крім того, постійно здійснюється гармонізація інноваційного законодавства України з міжнародними угодами і конвенціями [8, с. 67].

У табл. 1.1 зазначено основні нормативно-правові акти щодо державного регулювання інноваційної діяльності в Україні

Таблиця 1.1

НУБІП України

Нормативно-правова база державного регулювання інноваційної діяльності в Україні

№ п/п	Нормативно-правовий акт	Сфера регулювання
1	Конституція України	Ст. 54 гарантує свободу наукової і технічної творчості, захист авторських прав та державне сприяння розвитку науки
2	Господарський кодекс України	Глава 34, ст. 325-332 розкриває нормативно-правову сутність інновацій та інвестування; розкриває види інновацій та форми інвестицій; окреслює порядок державного регулювання такої діяльності
3	Закон України «Про інноваційну діяльність»	Визначено мету та принципи інноваційної політики, окреслено об'єкти та суб'єктів інноваційної діяльності; порядок державного регулювання інноваційної діяльності та її правовий режим; окреслено основи фінансування інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва у цій сфері
4	Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Визначає правову сутність інвестиційної діяльності та інвестиційних проєктів, об'єкти та суб'єктів інвестицій, їхні права та обов'язки; джерела фінансування інвестиційної діяльності; основи її державного регулювання, підтримки та стимулювання; порядок державних інвестицій; гарантії та захист прав суб'єктів інвестиційної діяльності
5	Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»	Визначає пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні, в тому числі на період з 2011 по 2021 рік, а також середньострокові стратегічні напрями інноваційної діяльності та порядок моніторингу їх реалізації
6	Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»	Визначає правову сутність технологічних парків; порядок спеціального режиму їхньої інноваційної діяльності; порядок фінансової підтримки інноваційних проєктів та контролю за їх реалізацією
7	Закон України «Про режим іноземного інвестування»	Визначає види іноземних інвестицій та форми їх здійснення; окреслює об'єкти таких інвестицій, порядок їх оцінки та державні гарантії; визначає основні умови співпраці з іноземним інвестором
8	Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	Регулює відносини щодо провадження наукової і науково-технічної діяльності; визначає правовий статус суб'єктів такої діяльності, в тому числі НАНУ; окреслює державні гарантії соціально-правового статусу вчених та наукових працівників; основи державного регулювання та управління науковою та науково-технічною діяльністю, його форми та методи
9	Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»	Визначає предмет наукової і науково-технічної експертизи, її форми та види; права й обов'язки суб'єктів експертизи; порядок її проведення; основи державного регулювання, економічного забезпечення та відповідальності сторін

Джерело: складено автором на основі положень нормативно-правових актів

Так, стаття 54 Конституції України [32] гарантує громадянам свободу науково-технічної, а також інших форм творчості, захист інтелектуальної власності та їх авторське право. Держава сприяє розвитку науки та наукових відносин між Україною та міжнародним співтовариством.

У Господарському кодексі України [16] інноваційна діяльність розглядається у сфері бізнесу та визначається як діяльність учасників економічних відносин, що здійснюється на основі інвестицій у довгострокові науково-технічні проєкти на тривалі періоди окупності та нові наукові досягнення у виробництві та інших галузях суспільного життя (ст. 325).

Стаття 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» визначає, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Стаття 6 цього закону визначає шляхи державного регулювання інвестиційної діяльності, такі як: визначення і підтримка пріоритетних напрямів; формування та реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності; захист прав та інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності; фінансова підтримка виконання інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів тощо [55].

Відповідно до положень Закону України «Про інноваційну діяльність» до формування державної інноваційної політики залучені різні суб'єкти системи органів державного управління та місцевого самоврядування: Верховна Рада України, обласні і районні ради, представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради), виконавчі органи місцевого самоврядування, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності, місцеві державні адміністрації та ін. Вони здійснюють повноваження, передбачені законодавством.

Громадськість, наукові та освітні інститути здійснюють наглядову та контрольну функції за державним регулюванням інноваційної діяльності (рис. 1.4).

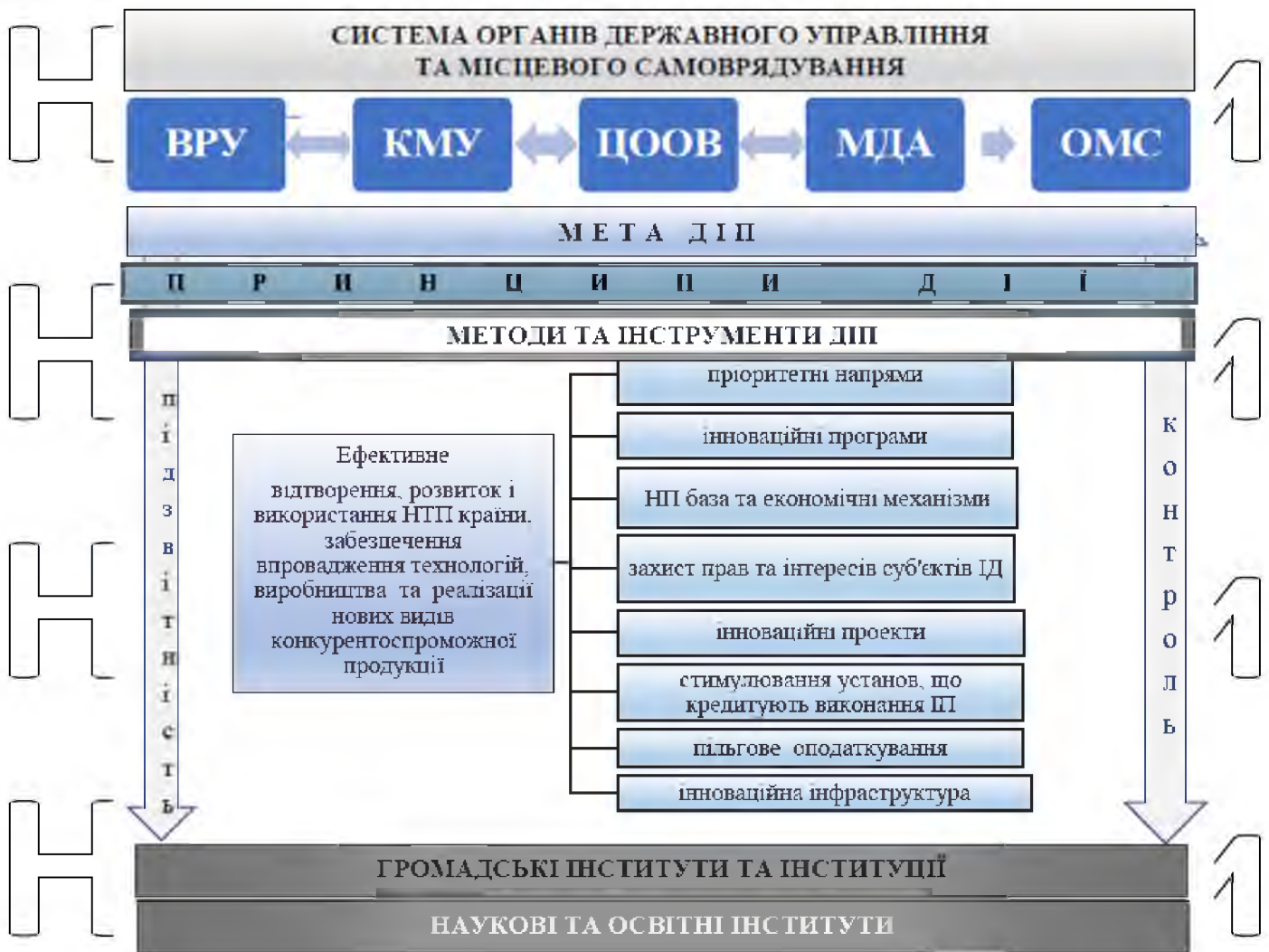

Рис. 1.4. Державне регулювання державної інноваційної політики (ДІП)

в Україні

Джерело: [66], с. 122

Формування організаційної структури, що розробляє та забезпечує реалізацію державної інвестиційної політики, а також визначає та наділяє відповідними повноваженнями спеціально уповноважений орган державної влади у цій сфері є важливим чинником, що впливає на активізацію інвестиційної діяльності. Але варто зазначити, що часті зміни в організаційній структурі державного управління інноваційною діяльністю попри позитивний ефект, що досягається завдяки скороченню адміністративних функцій та витрат на утримання управлінського апарату, можуть привести до порушення координації у зазначеній сфері та втрати стійкості системи управління до

зовнішніх впливів [65, с. 147].

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» спрямований на інноваційну модель економічного розвитку шляхом зосередження ресурсів держави на пріоритетних сферах науково-технічного оновлення виробництва, шляхом підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Пріоритетні сфери інновацій в Україні вимагають від органів виконавчої влади на всіх рівнях встановити режим максимально можливого просування діяльності, спрямованої на реалізацію відповідних пріоритетних сфер, та зосередити на

них фінансові та економічні, а також інтелектуальні ресурси. Відповідно до зазначеного Закону, стратегічними пріоритетними напрямками на 2011-2023 роки визначено: освоєння нових технологій транспортування енергії,

впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; розвиток транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки; виробництво матеріалів, на основі наноматеріалів та нанотехнологій; технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу; впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного

обслуговування, лікування, фармацевтики; запровадження більш екологічного виробництва, охорона навколишнього середовища; розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та робототехніки [57].

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» передбачає правову та економічну базу для започаткування та функціонування спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків. Спецрежим запроваджується для технологічного парку строком на п'ятнадцятирічний період і діє при виконанні проектів технологічного парку. Державна підтримка інноваційної діяльності технологічних парків здійснюється завдяки реалізації механізмів державної фінансової підтримки та надання цільових субсидій для проектів технологічних парків [59].

Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає «інноваційну діяльність» як сукупність визначених заходів, які спрямовані на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій з ціллю отримання комерційного та/або соціального ефекту. Такі заходи реалізуються завдяки інвестиціям, які вкладаються у об'єкти інноваційної діяльності. Будь який інвестиційний проєкт формується на основі завдань інноваційного розвитку та втілюється за допомогою комплексу організаційно-правових, фінансових, управлінських та інших заходів [55].

Відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [58], пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки на період до 2023 року визначено:

- 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та етадного розвитку суспільства і держави;
- 2) інформаційні та комунікаційні технології;
- 3) енергетика та енергоефективність;
- 4) раціональне природокористування;
- 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- 6) нові речовини і матеріали.

Зазначені напрями розвитку науки і техніки визначаються Урядом України здійснюється формування та реалізація державної цільової програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку держави на основі рекомендацій Нацради України з питань розвитку науки і технологій з урахуванням пропозицій Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та центральних органів виконавчої влади. До обговорення залучається громадськість, до якої входять представники наукової спільноти. Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових

досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року затверджений постановою Кабінету Міністрів України 9 травня 2023 р. № 463 [51].

Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначаються організаційно-правові та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності створення відповідних умов для реалізації інноваційної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом співробітництва представників освіти, науки, бізнесу та влади. Закон гарантує повне або часткове безвідсоткове кредитування інноваційних проектів для виробничо-орієнтованих наукових установ; повну або часткову компенсацію відсотків, які сплачуються науковими установами комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів [56].

Крім вищезазначених нормативно-правових актів варто окремо зупинитися на Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України [33]. Вона містить основні цілі, пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення. Концепція визначає засади взаємовідносин між державою та суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, які ґрунтуються на необхідності пріоритетної державної підтримки науки, технологій та інновацій як джерела економічного зростання, складника національної культури, освіти та сфери реалізації інтелектуального потенціалу громадян. Вона розрахована на період стабілізації економіки та досягнення постійного її розвитку.

У ряді нормативно-правових актів є окремі положення про інноваційну діяльність, які суперечать один одному. Більшість положень мають лише декларативний характер та не виконуються у достатній мірі. Чинний нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності не відповідає у повній мірі сучасним тенденціям в економіці.

Недостатньо ведеться робота із захисту прав інтелектуальної власності, функціонування венчурного капіталу як ринкової установи; процедури щодо окремих суб'єктів інновацій є необґрунтовано складними. За даними

Держстату України, близько 40% усіх причин, що заважають інноваціям, пов'язано з недосконалим законодавством. Це є причиною поширеної практики ігнорування законодавства або припинення дії статей законів, що стосуються фінансування та просування науки, технологій та інновацій.

Реальні показники фінансування науково-технічної діяльності з Держбюджету України за останні 5 років не перевищило 0,4% ВВП тоді як відповідно до ст.

48 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» цей показник повинен становити не менше 1,7%. У статті 47 регламентовано, що держава використовує фінансово-кредитні та податкові інструменти для створення економічно сприятливих умов для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України.

Для цього до 2025 року постає необхідність збільшення витрат на фінансування науки за рахунок усіх джерел до трьох відсотків ВВП [34, с. 164].

В Україні формування нормативно-правової бази наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності незавершене і позбавлене системного підходу, що підтверджує відсутність цілеспрямованої, послідовної державної політики у цих сферах і стримує створення інноваційної інфраструктури [19].

Удосконалення існуючого нормативно-правового механізму повинно охоплювати узгодження діючих нормативно-правових актів та оптимізацію адміністративних органів. При втіленні запропонованих у дослідженні напрямів з оптимізації законодавства стане можливою побудова ефективної системи державної підтримки інноваційної діяльності одночасно з удосконаленням функцій органів державної влади. Нормативно-правова база вимагає вдосконалення методологічних, термінологічних, організаційних та інших структурних елементів її функціонування [36, с. 31].

1.3. Інституційний, фінансовий, економічний та організаційний механізми державного регулювання інноваційної діяльності

Для розвитку сталої, ефективної та конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки в Україні потрібний ефективний механізм державного регулювання, спрямований на реалізацію основної мети, яка полягає у виконанні соціально-економічних функцій держави і забезпеченні сталого економічного зростання.

На думку О.М. Чечель, механізм державного регулювання визначається

як:

- інструмент реалізації функцій держави та її виконавчої влади;
- практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на будь-які суспільні відносини для досягнення поставлених цілей;

- комплексна система державного управління, до складу якої входять конкретні механізми управління (економічний, мотиваційний, політичний, правовий тощо), які в сукупності здатні забезпечити збалансоване та ефективне функціонування єдиного державного механізму;

- сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління;

- штучно створена складна система, призначена для досягнення поставлених цілей, яка має певну структуру, сукупність правових норм, методів, засобів, інструментів державного впливу на об'єкт управління;

- механізм як система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, котра має певну структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [69, с. 106].

Механізми державного регулювання інноваційної діяльності мають включати визначення пріоритетів, цілей, завдань, інструментів інноваційної політики та вплив інституцій в напрямку забезпечення сталого розвитку всіх сфер суспільного розвитку. Для забезпечення їх повноцінного функціонування важливо дотримуватися умов узгодження інтересів: відкритість учасників до діалогу, консенсус поглядів на досягнення стратегічної мети; отримання власної вигоди суб'єктами економіки: держава та місцеві органи самоврядування, суб'єкти підприємництва, громадяни, ЗМІ тощо; інформаційна відкритість суб'єктів; побудова відносин в межах правового поля, вимог міжнародних стандартів; дотримання умов громадського моніторингу та відкритості звітності про стан діяльності.

У табл. 1.2 визначено перелік механізмів та їх функціональне призначення.

Таблиця 1.2

Механізми	Функціональне призначення
Інституційний	Нормативно-правова база створення, виробництва, комерціалізації інновацій, захист прав інтелектуальної власності
Фінансовий	Фіскальне стимулювання інноваційної активності, фінансово-кредитні інструменти,
Економічний	Створення конкурентного середовища, стимулювання інноваційної активності, амортизаційна та цінова політика
Організаційний	створення інноваційної інфраструктури, матеріально-технічне, фінансове, інформаційне забезпечення інноваційної активності

Джерело: [40, с. 27]

Ефективне інституційне середовище має забезпечити функціонування механізмів державного регулювання інноваційного розвитку: використання системи стимулів до ефективної діяльності підприємництва, серед яких зниження податкових витрат, пільгові умови кредитування, тарифи тощо; створення умов для якісного вдосконалення процесів за рахунок комплексної інформатизації, розбудови інноваційної сфери, створення умов забезпечення інноваційної привабливості; знаходження взаєморозуміння та забезпечення гармонізації інтересів суб'єктів економіки на основі впровадження норм сталого розвитку, а також розриву між приватними, корпоративними та суспільними цілями суб'єктів підприємства; стимулювання ефективного інноваційного інвестування.

Інституційний механізм державного регулювання інноваційного розвитку спрямований на удосконалення формальних та неформальних інститутів інституційного середовища; створення нових та удосконалення існуючих інституцій. Він має базуватись на пріоритетності сталого розвитку, цільовій спрямованості забезпечення економічної безпеки, вертикальній і горизонтальній інтегрованості регулюючих впливів, інноваційній інфраструктурі, яка охоплена горизонтальними зв'язками суб'єктів інноваційного процесу. Безпосереднє ухвалення рішень у сфері економічного регулювання інноваційних процесів здійснюється державними структурами. Загальні принципи побудови системи державних органів і їх підрозділів, зайнятих питаннями вироблення і реалізації інноваційної політики, полягають у віддзеркаленні інноваційних проблем в діяльності всіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої судової), забезпеченні координації, як по вертикалі, так і по горизонталі, оптимальному поєднанні централізації і децентралізації, чіткому розділенні повноважень і відповідальності, усуненні дублювання, критичному використанні зарубіжного досвіду. Система органів державної влади повинна забезпечувати зацікавленість господарюючих суб'єктів у результативній інноваційній діяльності.

У Міністерстві економіки України функціонує Департамент інвестицій,

інновацій та інтелектуальної власності. Основними завданнями департаменту є: забезпечення формування та реалізація державної інвестиційної політики, зокрема з управління державними інвестиціями, державної політики у сфері державно-приватного партнерства, інноваційної діяльності в реальному секторі економіки, створення і функціонування індустріальних парків; участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності, у тому числі розвитку цифрової економіки. Відповідно до покладених завдань департамент розробляє та опрацьовує проекти нормативно-правових актів у сфері інноваційної та наукової діяльності, спеціальних режимів, індустріальних парків; подає інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки для надання державної підтримки суб'єктам інвестиційної діяльності; забезпечує організацію та координацію інноваційної діяльності в реальному секторі економіки; забезпечує розвиток національної інноваційної системи; забезпечує міжнародне співробітництво України у сфері інновацій у реальному секторі економіки, у тому числі з Європейським Співтовариством; бере участь у розробленні стратегії та механізму реалізації державної науково-технічної політики, підготовці пропозицій щодо визначення обсягів і цільового спрямування бюджетного фінансування інноваційної, наукової та науково-технічної діяльності; здійснює розроблення проектів державних інноваційних програм інноваційної політики; забезпечує координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з управління державними інвестиціями; готує інформаційно-аналітичні матеріали щодо формування інноваційної та наукової діяльності тощо [54].

Міністерство освіти і науки України відіграє важливу роль у забезпеченні регулюванні інноваційної діяльності. У його складі функціонує Директорат науки та інновацій, який самостійним структурним підрозділом апарату МОН. Він створений для виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням формування та реалізації державної політики у сферах науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій. До структури директорату входять

експертні групи; з питань розвитку науки; з питань розвитку інновацій; з питань моніторингу і оцінювання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; з питань інтеграції до Європейського дослідницького простору;

Головне управління з реалізації політик у сфері науки та інновацій. До завдань департаменту відносяться:

– забезпечення формування та реалізації державної політики на основі постійного аналізу стану справ у сферах науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій;

– розроблення проєктів нормативно-правових актів, що забезпечують модернізацію та ефективне функціонування державної політики у сфері науки, наукової та науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій;

– підготовка фінансово-економічних розрахунків ресурсів, необхідних для реалізації державної політики у сферах науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, визначення джерел покриття можливих втрат доходів або додаткових видатків державного бюджету;

– розроблення документів державної політики та проєктів актів законодавства, що забезпечують інтеграцію України до світового та Європейського дослідницького простору;

– виконання міжнародних зобов'язань України у галузях науки, досліджень, інновацій та технологій;

– здійснення моніторингу результатів реалізації державної політики у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій [20].

Крім того, підтримку інноваційної діяльності забезпечують такі інституції

1. Фонд розвитку інновацій – державний фонд, місією якого є сприяння створенню та зростанню в Україні технологічних стартапів на ранній стадії

розвитку, з метою підвищення їх глобальної конкурентоспроможності (розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 № 895). Основним його завданням є:

- надання на конкурсних засадах безповоротної фінансової підтримки суб'єктам господарювання приватного сектору економіки, які провадять інноваційну діяльність з метою комерціалізації її результатів, або фінансування на конкурсних засадах інноваційних проектів, що демонструють високий потенціал комерційного успіху;

- залучення фінансування у сферу інновацій від українських недержавних організацій, підприємств та установ, міжнародних та іноземних урядових та неурядових фінансових та нефінансових організацій, приватних осіб;

- організація та проведення конкурсних відборів інноваційних проектів з метою надання фінансової підтримки та/або технічної допомоги для їх реалізації;

- популяризація інноваційних розробок суб'єктів господарювання приватного сектору економіки серед українських та закордонних потенційних споживачів та покупців інноваційного продукту;

- супроводження інноваційних проектів та здійснення моніторингу їх ефективної реалізації та цільового використання наданих коштів.

Станом на 01.03.2023 Фондом розвитку інновацій:

- оброблено понад 3 700 заявок;

- розмір наданих грантів становить понад 160 млн. грн.;

- профінансовано понад 229 стартапів;

2. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа – створена з метою здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку реального сектору економіки, підвищення вітчизняного потенціалу з експорту продукції, що виробляється на підприємствах галузей національної економіки, захисту та підтримки

національного товаровиробника. Статут Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.06.2000 № 979 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 № 1157).

3. Національний фонд досліджень України – надає грантову підтримку:

– фундаментальних наукових досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних та гуманітарних наук;

– прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки.

У 2021 році були укладені договори на фінансування 208 проектів-переможців. Загальна сума запланованого фінансування грантових проектів відповідно укладених договорів у 2021 році становила 660,8 млн грн.

Порівняно із 2020 роком загальна сума фінансування грантових проектів у 2021 році збільшилась на 405,5 млн грн. У 2021 році фінансування отримали:

- наукові установи за 116 проектів на загальну суму 402,8 млн грн.;
- заклади вищої освіти за 97 проектів на загальну суму 257,0 млн грн.;
- інші установи за одним проектом на суму 988,1 тис. грн.

4. Мережа Центрів підтримки технологій та інновацій – це міжнародний проєкт Всесвітньої організації інтелектуальної власності, який реалізується в Україні з 2018 року на підставі Меморандуму про взаєморозуміння між

Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) щодо створення Центрів

підтримки технологій та інновацій в Україні від 26.07.2018. Метою діяльності центрів є надання заявникам консультацій та підтримки у сфері права

інтелектуальної власності в Україні та за кордоном, а також підвищення обізнаності щодо набуття, використання та захисту інтелектуальної власності

серед представників малого та середнього бізнесу, стартапів, винахідників та креативних індустрій [26].

Фінансовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності

передбачає встановлення певних пропорцій розподілу фінансових ресурсів через використання відповідних інструментів фінансового регулювання, що є складовою фінансового механізму, включає конкретні фінансові методи та фінансові важелі впливу в контексті реалізації фінансової політики держави.

Воно може здійснюватися завдяки прямому державному втручанню в ринкові події через надання субвенцій, субсидій, дотацій. Однак, під час розроблення методів і заходів фінансового регулювання важливо виходити з критерію необхідності та доцільності такого втручання в кожному окрему галузь економіки, де передбачено здійснення інноваційної діяльності та реалізація

інноваційної політики. Державний вплив здійснюється через кредитну і грошову політику, фінансово-бюджетну політику, політику доходів і зайнятості, підтримання оптимальних співвідношень між величиною сукупного позичкового капіталу і капіталу зайнятого у інноваційному виробництві, заохочення експорту і сприяння імпорту для насичення внутрішнього ринку інноваційними технологіями.

На думку М.І. Крупки та Н.Б. Демчишак фінансове регулювання інноваційної діяльності визначається як узгоджене, комплексне, законодавчо регламентоване застосування бюджетних і податкових інструментів із метою впливу державних інститутів на функціонування національної інноваційної системи, зумовлене інноваційним потенціалом і рівнем інноваційної безпеки в країні та спрямоване на підвищення конкурентоспроможності й утвердження інноваційної моделі соціально-економічного розвитку [35, с. 52]

Фінансовий механізм регулювання інноваційної діяльності розглядається через узгоджений вплив держави на функціонування національної інноваційної системи, обумовлений інноваційним потенціалом та рівнем інноваційної безпеки в країні, спрямований на зміцнення конкурентоспроможності та утвердження інноваційної моделі сталого соціально-економічного розвитку. схему системи фінансового регулювання інноваційної діяльності.

Сучасну систему фінансового регулювання інноваційної діяльності

наведено у вигляді структурно-функціональної схеми (рис. 1.5).

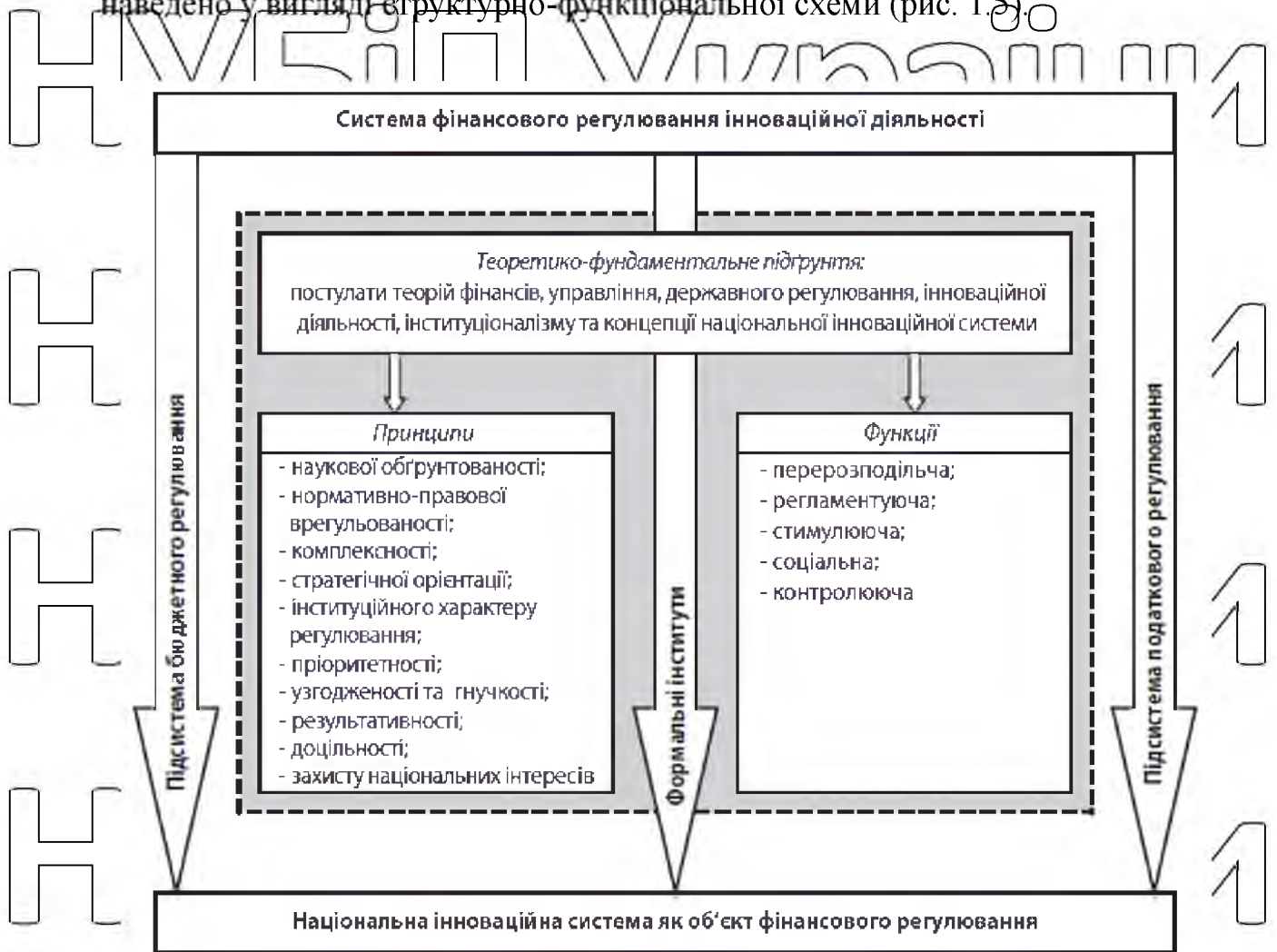

Рис. 1.5. Структурно-функціональна схема системи фінансового регулювання інноваційної діяльності

Джерело: [35, с. 55]

Вона враховує функції фінансового регулювання й відповідні принципи, включає формальні інститути, а також складові (підсистему) фінансового регулювання, з використанням яких здійснюється вплив на функціонування національної інноваційної системи з урахуванням відповідних взаємозв'язків та аргументів на користь того, що в широкому контексті об'єктом регулювання є інноваційна діяльність, котра реалізується в межах національної інноваційної системи, або національна інноваційна система загалом. Функції відповідають функціям бюджетного та податкового регулювання, як складових системи фінансового регулювання з наступним

вибором конкретних інструментів стимулювання інновацій, зокрема бюджетних інвестицій, державних гарантій, податкових пільг тощо. Формалізовані інститути – це законодавство (чинна нормативно-правова база з питань інноваційної діяльності та її регулювання) й безпосередньо державні

інститути регулювання. Ефективне функціонування національної інноваційної системи (керованої системи), як проміжна мета регулювання, дає змогу зміцнювати конкурентоспроможність економіки (наступна ціль), та в кінцевому результаті – створює підґрунтя для побудови інноваційної моделі соціально-економічного розвитку (кінцева мета фінансового регулювання).

Функціонування системи взаємопов'язано із інноваційним потенціалом та рівнем інноваційної безпеки в державі з однієї сторони, та регулюючим впливом системи фінансового регулювання інноваційної діяльності на формування потенціалу та гарантування безпеки – з іншої сторони [18, с. 93].

Фінансова політика щодо розвитку інноваційної діяльності визначена законами, нормативно-правовими актами, де наявні узгоджені пільгові умови фінансування інноваційної діяльності. Недосконалість як державних, так і недержавних фінансових механізмів розвитку всіх ланок інноваційної діяльності, гальмують інноваційний розвиток економіки. Недостатність фінансування відбувається через непередбачуваність комерційних результатів новаций, високий рівень податків (насамперед на оплату праці та прибуток підприємств), великі витрати для новоутвореного підприємства на оренду приміщень та обладнання, оплату сторонніх, недостатній розвиток венчурного фінансування в Україні та проблеми правового захисту власності іноземних інвесторів є ще одними із економічних проблем розвитку інноваційної економіки України [2].

Економічний механізм державного регулювання інноваційного розвитку включає способи вирішення протиріч економічних інтересів : прийняття та дотримання норм, стандартів, вимог, які забезпечують відповідність екологічної, соціальної, економічної, технічної та іншої діяльності суб'єктів стратегічній меті інноваційного розвитку. Економічний

механізм стимулювання інноваційної діяльності – це сукупність економічних методів, підходів, інструментів і важелів впливу на інноваційну активність на усіх етапах діяльності суб'єкта господарювання з метою забезпечення його конкурентоспроможності та збільшення внеску у сталий розвиток економіки.

Організаційний механізм державного регулювання інноваційної діяльності реалізується шляхом: визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної активності; захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної активності; фінансової підтримки виконання інноваційних проектів; стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної активності, підтримки функціонування й розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [40, с. 35]. Організаційний механізм повинен з одного боку надавати підтримку, а з іншого – контролювати усі вектори участі держави у регулюванні інноваційної діяльності.

Т.В. Бова вважає, що основними інструментами державного регулювання інноваційної діяльності виступають:

- 1) соціально-економічні й науково-технічні прогнози державної політики;
- 2) державно-адміністративні, загальноекономічні й ринкові регулятори;
- 3) державні й регіональні програми, баланси й моделі оптимізації економічних процесів;
- 4) державні замовлення;
- 5) індикативні механізми й регулятори діяльності державних підприємств і організацій та інших форм власності;
- 6) механізм інтеграції регуляторів і структур [4, с. 36-37].

Бюджетні інструменти є прямою формою підтримки (стимулювання), а

податкові – непрямую, адже механізм їх надання не пов'язаний із безпосереднім фінансуванням, а є опосередкованим (через пільги тощо). Додільно виділити такі ключові інструменти фінансового регулювання інноваційної діяльності: бюджетні інвестиції, бюджетні кредити, державні гарантії, державні субсидії, податкові пільги.

До інструментів узгодження інтересів відносяться інструменти державної та регіональної політики (податкової, митної, кредитної, інвестиційної тощо), стратегічне планування, прогнозування та програмування на рівні регіону; усунення адміністративних бар'єрів щодо розвитку підприємництва; запровадження форм державно-приватного партнерства, регуляторні інструменти підприємництва.

Висновки до розділу 1

З'ясовано, що поняття «інновації» більшість вчених ототожнює зі створенням нових або вдосконалення існуючих технологій, продукції або послуг, прийняттям управлінських рішень. Вони впроваджуються через безперервний процес інноваційної діяльності з метою якісних змін об'єкта управління, отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого ефекту.

Визначено, що державне регулювання інноваційного розвитку здійснюється через систему різних механізмів, інструментів, заходів, важелів та впливів з метою забезпечення виконання передбачених функцій. Для ефективного функціонування інноваційної економіки країни в цілому, зміну поведінки суб'єктів господарювання та досягнення пріоритетних соціально-економічних завдань держава використовує економічні, адміністративні, правові форми і методи впливу на об'єкт регулювання. Вплив держави на інноваційну діяльність забезпечується завдяки функціонуванню системи механізмів: нормативно-правового, інституційного, фінансового, економічного та організаційного. Механізми державного регулювання

інноваційної діяльності мають включати визначення пріоритетів, цілей, завдань, інструментів інноваційної політики та вплив інституцій в напрямку забезпечення сталого розвитку всіх сфер суспільного розвитку.

Встановлено, що до формування державної інноваційної політики залучені різні суб'єкти системи органів державного управління та місцевого

самоврядування. Верховна Рада України, обласні і районні ради, представницькі органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради), виконавчі органи місцевого самоврядування, Кабінет Міністрів

України, центральні органи виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності,

місцеві державні адміністрації та інші, які здійснюють повноваження

передбачені законодавством, а також громадськість. Значну роль у підтримці

суб'єктів інноваційної діяльності відіграють Міністерство економіки України,

Міністерство освіти і науки України, Фонд розвитку інновацій, Державна

інноваційна фінансово-кредитна установа, Національний фонд досліджень

України та Центри підтримки технологій та інновацій

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Сучасний стан бюджетного фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні

Ефективність та обсяги фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності можна оцінити лише на основі моніторингу реалізації стратегічних і середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за даними розпорядників бюджетних коштів. Статистичні дані свідчать, що протягом 2012-2021 рр. інноваційна активність промислових підприємств різко знизилась – з 1758 од. у 2012 р. до 329 од. у 2021 р. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, скоротилась – з 1371 од. до 718 од. у 2020 р., також скоротилась і їх частка у загальній кількості промислових підприємств (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Інноваційна активність промислових підприємств в Україні

Джерело: [45]

Динаміка фінансування стратегічних пріоритетів за 2012–2021 рр. у номінальному виразі має зростаючий характер із деякими коливаннями. Найбільші обсяги коштів було профінансовано у 2021 році, найменші – у 2014 р. Номінальне зростання фінансування пріоритетів спостерігалось у 2015, 2017, 2018, 2020 та 2021 рр. але реальне фінансування інноваційних пріоритетів (у % до ВВП) починаючи з 2015 р. знижувалося і у 2021 р. мало найменше за 10 років значення (рис. 2.2).

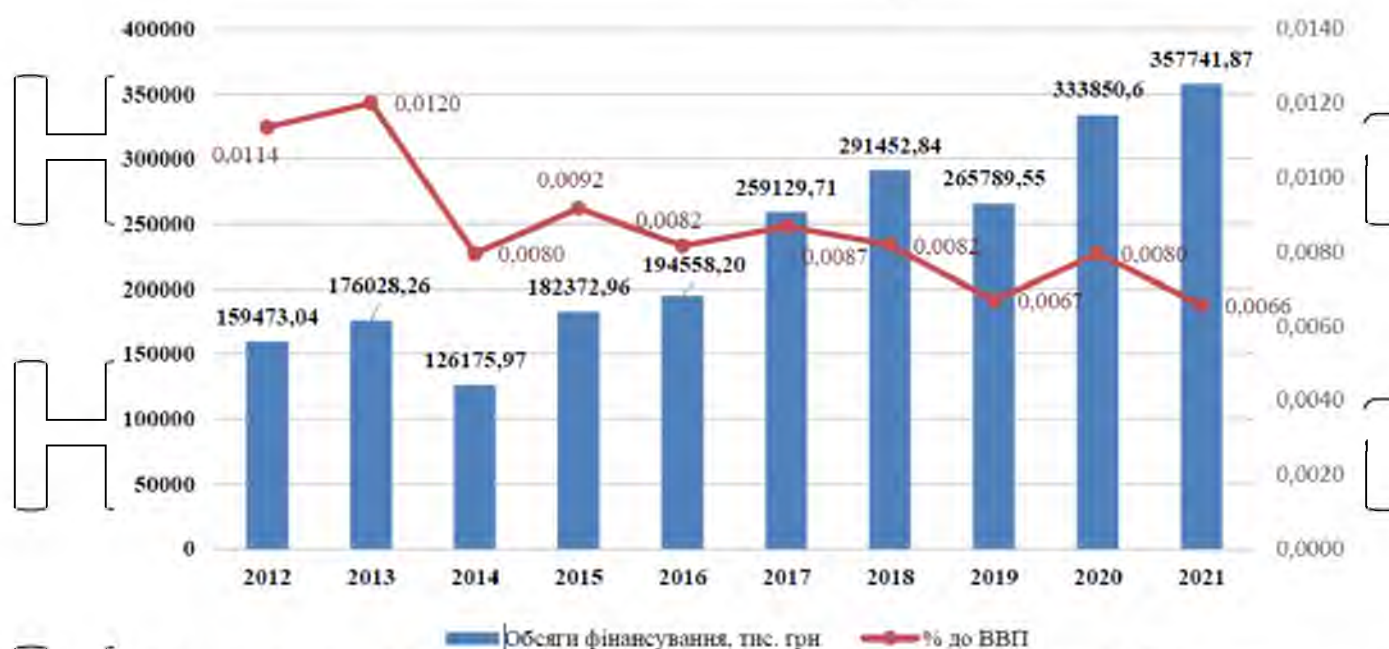

Рис. 2.2 Динаміка бюджетного фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій у 2012-2021 рр., тис. грн, % до ВВП

Джерело: [45]

Протягом 2012-2021 рр. фінансувалися всі сім затверджених стратегічних пріоритетів. Фінансування на 98,4% загального обсягу за 2012-2021 рр. здійснено із спеціального фонду державного бюджету, залишок – 1,6% - із загального фонду. При цьому у 2013 р., 2016 р., 2019 р., 2020 р. та 2021 р. – повністю (на 100%) здійснювалося за рахунок спеціального фонду державного бюджету, тобто за рахунок залучених науковими установами та ЗВО коштів.

У 2022 р. на реалізацію стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності

та діяльності у сфері трансферу технологій державного бюджету виділялися через головних розпорядників: Міністерство освіти і науки України, Мінрегіон та Національну академію аграрних наук України. У 2020 та 2021 р. інноваційні розробки фінансувалися лише з бюджету Міністерства освіти і науки України та Національної академії аграрних наук України

За даними головних розпорядників, загальний обсяг бюджетного фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій у 2022 р. становив 267,1 млн. грн (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Стан фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямками за рахунок коштів Державного бюджету у 2020-2022 рр., тис. грн.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності	Усього		
	2020	2021	2022
1. Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії	49355,70	54520,90	33649,27
2. Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки	19776,43	19161,20	13298,43
3. Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій	31883,48	32667,03	11809,52
4. Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу	184048,11	209802,97	150406,29
5. Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики	7628,51	2783,60	4036,27
6. Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища	27051,17	19182,86	14357,02
7. Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки	14107,20	19623,31	39538,75
Усього за пріоритетами	333850,60	357741,87	267095,55

Джерело: [62, с. 7]

Цей показник становить 94,7% (у 2021 р. – 94,6%, у 2020 р. – 97,8%) у загальних обсягах бюджетного фінансування інноваційної діяльності (282096,45 тис. грн) та 74,7% порівняно з 2021 р. (357,7 млн грн або 107,2% порівняно з 2020 р. (333,8 млн грн). Це свідчить про те, що динаміка фінансування стратегічних пріоритетів за 2020-2022 рр. є нестійкою та демонструє зниження фінансової активності у 2022 р. При цьому частка видатків, спрямованих на стратегічні пріоритети, у загальних обсягах бюджетного фінансування інноваційної діяльності залишилася на рівні 2021 р., що свідчить про ефективне використання бюджетних коштів. Фінансування стратегічних пріоритетів у 2022 р., як і в 2021 та 2020 рр. здійснювалося виключно за рахунок спецфонду державного бюджету.

Аналіз розподілу бюджетних коштів за головними розпорядниками свідчить про те, що у 2022 р. обсяги фінансування трьох розпорядників розподілялися такими частками: МОН – 135,5 млн грн, НААН – 131,2 млн грн і Мінрегіон – 326,90 тис. грн (рис. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за розпорядниками бюджетних коштів у 2020-2022 рр., тис. грн.

Розпорядники бюджетних коштів	Фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій - усього			Питома вага розпорядника у загальному обсязі фінансування, %		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
МОН	163750.60	159181.25	135570.55	49.0	44.5	50.8
Мінрегіон			326.90			0.1
НААН	170100.00	198560.62	131198.10	51.0	55.5	49.1
Всього	333850.60	357741.87	267095.55	100,0	100,0	100,0

Джерело: [62, с. 54]

МОН України кожного року проводить конкурсний відбір науково-технічних розробок за державним замовленням. За умовами конкурсу створена науково-технічна продукція може бути у формі ескізного проєкту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проєкту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо. Серед умов конкурсу є також вимога «спрямованості на отримання науково-технічного (прикладного) результату, доведеного до стадії практичного використання». Однак не уточняється що таке «практичне використання» в даному контексті. НАН України проводить свої конкурси і інформація про умови конкурсів та їх результати публікується на порталі НАН у розділі науково-технічні (інноваційні) проєкти НАН.

Національний фонд досліджень України створено з метою розвитку національного дослідницького простору та його інтеграції до світового наукового співтовариства, розбудови дослідницької інфраструктури, сприяння налагодженню науково-технічного співробітництва між науковими установами, закладами вищої освіти та представниками реального сектора економіки і сфери послуг.

У 2021 році за загальним фондом державного бюджету в Національному фонді досліджень України було затверджено кошторис доходів та витрат на суму 732 814,6 тис. грн., з них за програмою:

– КПКВ 2201300 “Забезпечення діяльності Національного фонду досліджень, грантова підтримка наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок” – 732,8 млн. грн.

Фактичні надходження за загальним фондом державного бюджету Національному фонду досліджень України в 2021 році склали 732,8 млн. грн., із них 694,7 млн. грн. на фінансування грантових досліджень і розробок та 38,1 млн грн. на фінансове забезпечення діяльності НФДУ (100% до плану).

Найбільшими за обсягами фінансування грантоотримувачами

Національного фонду досліджень України у 2021 році стали:

1. Київський національний університету імені Тараса Шевченка - 25 проєктів на загальну суму 55,1 млн грн. (10 проєктів по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 26,1 млн грн., 14 проєктів по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 27,9 млн грн. та 1 проєкт по спільному конкурсу ДФФД та DFG на суму 1,1 млн грн.);

2. Інститут молекулярної біології і генетики НАН України – 11 проєктів на загальну суму 50 млн грн (6 проєктів по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 29,9 млн грн. та 5 проєктів по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 20,0 млн грн.)

3. НТУУ "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" – 10 проєктів на загальну суму 32,3 млн грн. (5 проєктів по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 16,3 млн грн. та 5 проєктів по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 15,9 млн грн.);

4. Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України – 5 проєктів на загальну суму 22,5 млн грн. (2 проєкти по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 10,8 млн грн. та 3 проєкти по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 11,7 млн грн.);

5. Львівський національний університет імені Івана Франка - 6 проєктів на загальну суму 20,2 млн грн (1 проєкт по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 5,1 млн грн. та 5 проєктів по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 15,1 млн грн.);

6. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна - 5 проєктів на загальну суму 22,1 млн грн (1 проєкт по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 4,7 млн грн. та 4 проєкти по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 17,3 млн грн.);

7. Національний університет «Львівська політехніка» – 7 проєктів на загальну суму 17,7 млн грн (3 проєкти по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 6,5 млн грн. та 4 проєкти по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 11,1 млн грн.)

8. Інститут фізики напівпровідників імені А.Є.Ланкарова НАН України – 6 проєктів на загальну суму 17,6 млн грн. (3 проєкти по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 8,1 млн грн., 2 проєкти по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 8,6 млн грн. та 1 проєкт по спільному конкурсу ДФФД та DFG на суму 850,9 тис грн.)

9. Сумський державний університет – 10 проєктів на загальну суму 17,31 млн грн. (4 проєкти по конкурсу «Наука для безпеки людини і суспільства» на суму 4,7 млн грн., 5 проєктів по конкурсу «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» на суму 12,2 млн грн. та 1 проєкт по спільному конкурсу ДФФД та DFG на суму 325 тис. грн.).

В цілому, на виконання першого етапу реалізації проєктів у 2021 році за конкурсами «Наука для безпеки людини і суспільства» та «Підтримка досліджень провідних та молодих учених» було профінансовано 208 проєктів на загальну суму 451 850 341,7 грн. [22].

2022 рік для Фонду став переломним з точки зору розуміння його ролі і місії в розвитку української науки та її інтеграції до європейського та світового дослідницького простору. На четвертому році з дня свого заснування Фонд, як і наукова галузь України в цілому, опинився перед низкою системних викликів, пов'язаних із вторгненням РФ в Україну.

Відповідно до паспорту бюджетної програми на 2022 рік головним розпорядником Міністерством освіти і науки України на забезпечення діяльності національного фонду досліджень, грантової підтримки наукових досліджень і науково-технічних розробок було передбачено бюджетне фінансування у розмірі 883,8 млн грн, в т.ч.:

- на забезпечення діяльності Національного фонду досліджень України
- 44,2 млн грн.;
- на грантову підтримку фундаментальних наукових досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних та гуманітарних наук, прикладних наукових досліджень за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки –

789,6 тис. грн. [52].

Напрями та обсяги запланованого бюджетного фінансування Національним фондом досліджень України наукових досліджень і розробок у 2022 році наведено у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Обсяги запланованого бюджетного фінансування Національним фондом досліджень України наукових досліджень і розробок у 2022 році

Напрями наукових досліджень і розробок	Сума, тис. грн
Підтримка досліджень провідних та молодих учених	665 378,5
Наука для безпеки людини та суспільства	6 249,0
Наука для безпеки і сталого розвитку України	150 000,0
Передові дослідження в галузі математичних, природничих і технічних наук	288 928,8
Людина, суспільство, наука перед сучасними викликами: інноваційні дослідження в суспільно-гуманітарній сфері	76 803,8
Проведення наукової та науково-технічної експертизи	2 307,2

Джерело: [23]

Через скорочення видатків та кредитування загального фонду державного бюджету, Національним фондом досліджень України у 2022 році не було отримано відповідних коштів для продовження грантового фінансування проєктів з виконання наукових досліджень і розробок. Держава була вимушена секвеструвати раніше виділені бюджетні кошти для першозахисту країни від військової агресії РФ. Всі наукові проєкти, які отримували фінансування від Фонду, протягом звітного року не були реалізовані, наукові колективи, які перемогли в останніх проведених

конкурсах, не отримали кошти для початку досліджень.

За умов відсутності фінансування на здійснення грантової підтримки проєктів з виконання наукових досліджень і розробок Фонд вимушений був скорегувати плани роботи на 2022 рік активізувати свою діяльність по декількох ключових напрямках:

- посилення міжнародного співробітництва і пошук додаткових джерел фінансування;

- удосконалення нормативно-правової бази, яка складає основу для здійснення грантової підтримки з боку Фонду;

- пошук можливостей щодо підтримки найбільш затребуваних в період воєнного стану проєктів з виконання наукових досліджень і розробок;

- здійснення оцінки потенційних ризиків та загроз, що можуть вплинути на діяльність Фонду як в найближчому часі, так і на майбутнє;

- інтенсифікація комунікаційної діяльності задля пошуку нових можливостей щодо підтримки українських вчених;

- оптимізація і вдосконалення внутрішньо-операційної роботи дирекції Фонду з метою наближення процесів грантової підтримки до стандартів Європейського наукового простору;

- започаткування фандрейзингової кампанії з метою залучення позабюджетних коштів для вирішення потреб Фонду в частині здійснення грантової підтримки та ін.

2.2. Аналіз проблем державного регулювання інноваційної діяльності

В Україні на особливу увагу заслуговує ключова проблема, що стоїть перед національною економікою: несформований з боку промисловості попит на інновації, слабкі ринкові стимули для розвитку наукоємного виробництва. Це пояснюється різними причинами. По-перше, відсутністю дієвої системи

економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності, заходи якої скасовуються щорічними змінами до державного бюджету та інших законів. По-друге, діюча система фінансування сфери науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) узагалі не передбачає доведення наукових розробок до їх комерційного використання.

Уявлення про величину витрат на дослідження та розробки у розвинених країнах можна отримати, наприклад, із загального обсягу фінансування Оксфордського університету, який становить 1 млрд фунтів стерлінгів, з них на науку спрямовується 409 млн, що рівнозначно 13,4 млрд грн. В Україні

загальний обсяг фінансування науки за рахунок усіх джерел дорівнює 10,3 млрд грн, з них на держбюджет припадає лише 4,1 млрд. Тобто виходить, що загальні витрати на науку в Україні становлять лише 74,6% обсягів фінансування науки одного провідного університету Європи, а державні видатки на науку в Україні втричі менші за обсяги фінансування наукової діяльності Оксфордського університету.

Хронічне недофінансування сфери НДДКР підриває цілісність її структури, продовжує виснажувати кадровий потенціал: упродовж останніх років чисельність працівників наукових організацій скоротилася на 18,6%.

Ліва частина витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт власними силами організацій спрямовується на оплату праці працівників - 51,9%, фактично зводять нанівець оновлення парку наукових приладів і устаткування. Так, близько 75% наукового обладнання науково-дослідних організацій і лабораторій НАН України експлуатується понад 15 років. Для порівняння: у розвинених країнах термін експлуатації такого обладнання не перевищує п'яти-семи років. Як наслідок, слабкими залишаються зв'язки наукової сфери з промисловістю, здебільшого вони мають формальний несистематичний характер. Відсутня розгалужена інфраструктура, яка забезпечувала б доведення результатів НДДКР до товарного вигляду, просування цих товарів на ринок та їх реалізацію [46].

Модель взаємодії в інноваційній системі повинна включати різних

суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема державу, які через впровадження інновацій забезпечують добробут і робочі місця населення країни (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Модель взаємодії суб'єктів в інноваційній системі

Джерело: [46]

У Глобальному рейтингу інновацій Україна із 49 місця, у 2021 р., перемістилась на 57 позицію, у 2022 р. [71]. У 2022 році в щорічному рейтингу стартап-екосистем Global Startup Ecosystem Index 2022 від Глобального дослідницького центру стартапів та інновацій StartupBlink Україна посіла 50-те місце. Країна погіршила свій рейтинг на 16 позицій у порівнянні з 2021 роком, коли зайняла 34 місце. StartupBlink, пов'язали таке різке зниження з повномасштабною війною у нашій країні, яка не могла не вплинути на українську систему стартапів [27].

Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного сачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної

інноваційної екосистеми. Для її розвитку постає необхідність запровадження різних механізмів розвитку інноваційної діяльності на основі державної підтримки та інструментів розвитку державно-приватного партнерства. Наразі в державі відсутня цілісна національна інноваційна система, яка б допомогла посилити інноваційний розвиток держави та її конкурентоспроможність за рахунок широкомасштабного впровадження результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок.

До основних проблем державного регулювання інноваційного розвитку належать: недосконалий механізм фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційних програм; високий ступінь зносу основних виробничих засобів; відсутність ефективного менеджменту; недостатній ступінь залучення середнього та малого бізнесу до інвестиційно-інноваційної діяльності; нерозвиненість регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного процесу, включаючи системи інформаційного забезпечення, техніко-економічної експертизи, сертифікації і просування розробок, підготовки та перепідготовки кадрів та виробничо-технологічної підтримки; недосконалість законодавчо-правового забезпечення інноваційної діяльності; відсутність фінансового забезпечення, механізму стимулювання та забезпечення захисту інтелектуальної власності; недостатній розвиток теоретичних та методичних досліджень у цій сфері тощо [19].

Дійсно, за останні роки на державному та регіональному рівнях спостерігаються сповільнення інноваційної активності. Одна з головних причин полягає у наявності системних проблем проведення науково-технологічної та інноваційної політики. Зокрема, можемо віднести недосконалість державного управління без чітко сформульованої стратегії інноваційного розвитку, непослідовність економічної політики, функціонування не на належному рівні інструментів державного регулювання тощо. Крім того, військові дії в Україні у зв'язку з повномасштабною агресією РФ мають значний вплив на інноваційне середовище країни. Це обумовлено наступними факторами, зокрема:

– війна призвела до значних економічних викликів: до зниження рівня інвестицій, збільшення ризику для бізнесу та зниження внутрішнього попиту на продукцію. Ці фактори стали перешкодою для розвитку інноваційного середовища країни;

– значна кількість технічних експертів та інноваційних підприємців залишили країну під час конфлікту. Це призвело до втрати технічної експертизи та зменшення кількості інноваційних проєктів;

– економічні складнощі та відхід міжнародних капіталів через бойові дії знизили доступність фінансування для інноваційних проєктів в Україні.

Незважаючи на ці виклики, українські інноваційні підприємства та стартапи продовжують розвиватися. Країна продовжує залучати іноземні інвестиції та розвивати інноваційні програми та інфраструктуру. Деякі інноваційні проєкти були спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з війною та її наслідками, такі як проєкти з відновлення та будівництва інфраструктури в зоні конфлікту. Ще у довоєнний період Україна мала ряд інноваційних ініціатив, спрямованих на розвиток інноваційного сектору, підтримку стартапів та інших інноваційних проєктів [30, с 33-34].

За даними дослідження компанії Gradus Research у липні 2022 року половина підприємств (51%) в Україні працювала лише частково, 22% працювали як і раніше, а 19% підприємств призупинили роботу тимчасово, хоча і мали наміри відновити її максимально швидко. Лише 48% респондентів зазначили, що їх бізнес не потребує релокації, більша частина ж підприємців задля його збереження, через проблеми з логістикою, збутом, можливістю збереження робочих місць тощо, були вимушені або ж збиралися перемістити свої підприємства в більш безпечні регіони. При цьому 11% вітчизняного бізнесу його власники перемістили за кордон (рис. 2.4, 2.5) [49].

Рис. 2.4. Причини переміщення бізнесу в Україні через загрозу агресії з боку РФ у 2022 р., %

Джерело: [49]

Рис. 2.4. Робота бізнесу в Україні через загрозу агресії з боку РФ у 2022 р., %

Джерело: [49]

У травні 2023 року у звичному режимі вже працювало 50% компаній, ще 38% бізнесів відновили роботу частково. Згідно із оприлюдненими даними Gradus Research, 50% опитаних підприємств працюють, як і раніше (у липні

2022 року таких було лише 22%). Про повернення до роботи частково повідомило 38% респондентів (рік тому – 51%). Лише 7% призупинило роботу своїх підприємств (у липні 2022 року – 22%). Про певну або часткову трансформацію бізнес-процесів після 24 лютого 2022 року повідомило 29% опитаних компаній. Ще 21% зазначили, що перебувають у процесі галузевої трансформації. Станом на червень 2023 року повну або часткову релокацію потужностей та активів здійснили 7% респондентів.

Ще 15% перебувають у процесі релокації. 8% опитаних наголосили на потребі переміщення, але ще не розпочали активних дій в цьому напрямку (в липні 2022 року таких опитаних було, відповідно, 12%, 20% та 18%). 4% опитаних у травні цього року підприємств повідомили про відкриття нових бізнесів за кордоном (рік тому таких було 1%) [48].

Інноваційна політика держави у повоєнний період – це комплексна реалізація стратегічних пріоритетів інноваційного відновлення та розвитку економіки країни у секторах та регіонах, збалансованого з інтелектуальним потенціалом та виробничими ресурсами регіонів на базі знань та інновацій. Заходи післявоєнної інноваційної політики мають бути спрямовані на формування та реалізацію ефективної державної політики розвитку науки та стимулювання інновацій; інтеграцію наукового сектора і економіки; технологічну модернізацію виробництва; запровадження європейських стандартів у сфері організації виконання та фінансування наукових досліджень; формування (відродження, модернізація) мережі центрів дослідницької та інноваційної інфраструктури; створення належних фінансових стимулів до продуктивної праці дослідників; популяризацію вітчизняної науки, підвищення її соціального статусу [42, с. 101].

Інноваційна політика України є основою перспективної економічної політики та найважливішим інструментом реалізації інвестиційного спрямування держави у повоєнний період. Вона повинна здійснюватися з метою досягнення довгострокових соціально-економічних цілей та завдань відтворення основного капіталу шляхом розробки державних програм,

інвестиційних та інноваційних проєктів та програм у поєднанні з ринковими економічними механізмами формування сприятливого інноваційного клімату країни та державного стимулювання інвестиційних процесів у різних

секторах з урахуванням потреб ринку та безпеки країни. Головною метою державної політики у післявоєнний період з розвитку інноваційної

діяльності є формування економічних умов для виведення на ринок конкурентоспроможної інноваційної продукції на користь реалізації стратегічних державних пріоритетів, з урахуванням специфіки розвитку

регіонів та з перспективою впровадження / реалізації їх на світовому рівні. У

процес розробки та реалізації державної інноваційної політики у повоєнний період мають бути залучені практично всі міністерства країни, які мають виробити загальну стратегічну концепцію інноваційного розвитку країни.

Представники влади у післявоєнний період повинні оптимізувати структуру інноваційної системи і прогресивні форми розвитку ринкових інститутів.

Також необхідно здійснювати у розрізі регіонів та секторів економіки розробку інвестиційної схеми інвестування інноваційного розвитку та розміщення продуктивних сил на середньостроковий та довгостроковий

періоди, що забезпечують збалансований розвиток науки, інновацій, праці,

залучення ресурсів, внутрішніх та зовнішніх інвестицій [72]. ○ ○

До розробки інноваційної політики у сфері цифрової економіки активно долучилось новостворене у 2019 році Міністерство цифрової трансформації

України, яке на практиці намагається реалізувати практичні дії із розширення сфери використання цифрових технологій. На даний момент основна увагу

приділяються упорядкування різних реєстрів, розширенню набору цифрових сервісів для громадян та бізнесу, а також розвитку цифрових навичок населення та доступу до мережі Інтернет.

Для забезпечення сталого розвитку держави необхідно створити

сприятливі умови для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. У 2019 році Кабінетом Міністрів України

схвалено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [60], яка надасть змогу Україні утворити національну інноваційну екосистему і забезпечити її розвиток та ефективну взаємодію елементів для впровадження інноваційно-технологічних рішень. Планується, що до кінця 2030 року через різні механізми підтримки інноваційної діяльності відкриються можливості створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність. На сьогодні в Україні створено та функціонують різні суб'єкти інноваційної інфраструктури, що є структурними елементами національної інноваційної екосистеми та потребують державної підтримки. До них належать:

- індустріальні, наукові та технопарки;
- центри інновацій та технологічного трансферу;
- інноваційні центри та центри комерціалізації;
- інноваційні бізнес-інкубатори, інвестиційно-технологічний кластер та кластери;
- інноваційно-виробниче об'єднання;
- стартап-школи;
- інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу);
- центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності);
- венчурні та інвестиційні фонди;
- центри науково-технічної та економічної діяльності [67].

У грудні 2021 року Кабінетом Міністрів України затверджено План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [53], який передбачає внесення змін до

Бюджетного кодексу щодо стимулювання інноваційної діяльності бюджетних установ та включає визначені напрями:

- створення сприятливого нормативно-правового середовища для розвитку інновацій;

- розвиток інноваційної інфраструктури;

- розвиток інноваційної культури та культури підприємництва, популяризація у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій;

- забезпечення надання державної підтримки для впровадження інноваційної діяльності;

- забезпечення комунікації між усіма учасниками інноваційного процесу, сприяння отриманню ними консультативних послуг та супроводу на всіх етапах інноваційного циклу;

- забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності;

- стимулювання інновацій та проєктів на базі відкритих даних, цифровізація;

- проведення моніторингу у сфері інноваційної діяльності.

Висновки до розділу 2

Протягом 2012-2021 рр. інноваційна активність промислових підприємств знизилась з 1758 од. у 2012 р. до 329 од. у 2021 р., а кількість

підприємств, що впроваджували інновації, скоротилась з 1371 од. до 718 од. у

2020 р. У 2022 р. на реалізацію стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій державного бюджету

виділялися через головних розпорядників: Міністерство освіти і науки України, Мінрегіон та Національну академію аграрних наук України.

Загальний обсяг бюджетного фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій у 2022 р.

становив 267,1 млн. грн., що розподілялися такими частками: МОН – 135,5 млн грн (50,8%), НААН – 131,2 млн грн (49,1%) і Мінрегіон – 326,90 тис. грн

(0,1 %). Відповідно до паспорту бюджетної програми на 2022 рік головним розпорядником Міністерством освіти і науки України на забезпечення діяльності Національного фонду досліджень, грантову підтримку наукових досліджень і науково-технічних розробок було передбачено бюджетне фінансування у розмірі 883,8 млн грн. Однак держава була вимушена секвеструвати раніше виділені бюджетні кошти для захисту країни від військової агресії рф. Тому усі наукові проекти, які отримували фінансування від Фонду, протягом звітного року не були реалізовані.

Основними проблемами державного регулювання інноваційної діяльності визначено: відсутність дієвої системи економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності; не доведення наукових розробок до їх комерційного використання; недофінансування сфери науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; відсутність стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку; недосконалий механізм фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційних програм; високий ступінь зносу основних виробничих засобів; відсутність ефективного менеджменту; недостатній ступінь залучення середнього та малого бізнесу до інвестиційно-інноваційної діяльності; нерозвиненість регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного процесу; недосконалість законодавчо-правового забезпечення інноваційної діяльності; відсутність фінансового забезпечення, механізму стимулювання та забезпечення захисту інтелектуальної власності.

Крім того, військові дії в Україні у зв'язку з повномасштабною агресією рф мають значний вплив на інноваційне середовище країни та послаблення активності інвесторів фінансувати масштабні інноваційні та інфраструктурні проекти на державному, регіональному та місцевому рівні.

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності

Найважливішою тенденцією останніх десятиліть став розвиток науково-технічного зв'язку між країнами і їх регіонами, спостерігається інтернаціоналізація досліджень, розробок і наукоємного виробництва.

Реалізація великих науково-дослідних проектів через їхню складність, тривалість і високу вартість стає не завжди можливою в рамках однієї країни. Розширення міжнародної інтеграції і кооперації в цій області стає для багатьох промислово розвинених країн найважливішою стратегічною моделлю економічного зростання. У зв'язку з цим існує об'єктивна потреба в активній участі України в міжнародному науково-технічному співробітництві.

У наукових працях при розгляді методів державної підтримки інноваційної діяльності виділяють європейський, американський та японський підходи до активізації інноваційної діяльності. У таблиці 3.1 наведена порівняльна характеристика організаційних структур інституційної підтримки, форм стимулювання та організаційних структури інноваційного процесу у окремих європейських країнах (Великобританії, Франції та Німеччині), США, Японії.

Серед країн Європейського Союзу провідні позиції з розвитку інноваційної діяльності належать Великобританії, Німеччині, Франції, а також країнам Північної Європи. Ключові ініціативи програмних документів ЄС покликані сприяти втіленню результатів науково-дослідницьких інноваційних розробок у виробництво інноваційних продуктів та надання послуг. У європейських країнах державне регулювання інноваційної діяльності взаємопов'язане з інвестиційною політикою держави, яка фінансує

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика державної підтримки інноваційної діяльності у зарубіжних країнах

Країна	Державна підтримка інноваційної діяльності Організаційні структури інституційної підтримки	Форми стимулювання	Організаційні структури інноваційного процесу
Великобританія	Рада з науки та техніки, урядові ради за напрямками досліджень та ін.	Пільгове оподаткування, субсидії, списання витрат на науково-технічні розробки на собівартість продукції.	Британська технологічна група, технополіси, малі інноваційні фірми, науково-технічні парки, венчурні фірми, науково-дослідні консорціуми.
Франція	Спеціальна урядова організація Французьке товариство сприяння венчурному капіталу, Національний центр наукових досліджень, Національне агентство з впровадження досліджень, Національне агентство перспективних досліджень, Державно-приватний банк для фінансування малого інноваційного бізнесу, науково-технічний фонд.	Дотації, субсидії, довгострокові позики, податкові кредити, кредитні гарантії, пільгове оподаткування.	Технополіси, технопарки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, центри передачі технологій.
Німеччина	Консорціуми малого інноваційного бізнесу, державні спеціалізовані банки: Банк кредитів на відтворення та Німецький банк вирівнювання, Мінекономіки, Міністерство наукових досліджень та технологій, Федерація промислових дослідницьких асоціацій, Патентний центр.	Цільові безоплатні субсидії, дотації, оплата витрат на технічну експертизу пільгові кредити, система страхування кредитів, податкові знижки і пільги, прискорена амортизація, цільові банківські кредити.	Науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, технополіси.
США	Адміністрація у справах малого бізнесу, Національний науковий фонд, Федеральні відомства, національна мережа центрів впровадження нових технологій, американська асоціація розвитку науки, адміністрація технологій, Національна дослідна рада, Національний інститут стандартів та технологій, Національна служба технічної інформації, Управління технологічної політики.	Пільгове оподаткування, інвестиційний податковий кредит, пільговий режим амортизаційних відрахувань, субсидії, цільові асигнування з бюджету, викреслення витрат на науково-технічні розробки із суми оподаткованого доходу.	Мережа технологічного капіталу, технополіси, науково-технічні парки, квазі-ризикова форма організації корпорацій, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації, бізнес інкубатори, науково-технологічні центри, науково-інженерні центри, спільні промислово-університетські дослідні центри, венчурні фірми.
Японія	Державні фонди для заохочення науково-дослідної діяльності, Фонд сприяння малим і середнім венчурним підприємствам, Корпорація фінансування малого бізнесу, Центр сприяння розвитку підприємств.	Пільгові кредити, пільгове оподаткування, субсидії.	Японська корпорація розвитку досліджень, технополіси, науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації.

Джерело: [28].

фундаментальні наукові дослідження та високоризиковані інноваційні

проекти. Фінансування є основною складовою системи державної підтримки інноваційної діяльності. Кошти можуть бути надані великим, середнім і малим підприємствам на різних етапах інноваційної діяльності, особливо на перших етапах, що передбачається високою невизначеністю її результатів, складністю оцінки віддачі вкладення в інновації високою капіталомісткістю початкових етапів інноваційного процесу. Завдяки державному фінансуванню виникли не тільки нові продукти і технології, а й ціла галузь економіки – Інтернет, телекомунікації, біотехнології. Значна кількість заходів передбачає об'єднання зусиль суб'єктів інноваційної діяльності, в т. ч. різних країн на базі міжнародних проєктів, що орієнтоване на досягнення найбільшої ефективності інноваційної діяльності.

В цілому для країн ЄС характерне трьохрівневе формування інноваційної політики, що включає в себе регіональний, національний і наднаціональний компоненти. Урядам країн належить пріоритет в області фундаментальних досліджень, підготовки кадрів, а регіони все більшою мірою проводять в життя політику поширення інновацій. Прикладом цього напрямку розвитку регіональної складової інноваційної політики є широка участь окремих регіонів Великобританії в інноваційних програмах ЄС, а також розробка і реалізація регіональних стратегій інноваційного розвитку власних територій. Інноваційна кооперація дозволяє використовувати виробничі та фінансові ресурси, конкурентні переваги підприємств інших країн, сприяє збільшенню продуктивності праці та освоєння капіталомісткої продукції, дозволяючи реалізувати великі проєкти, що вкрай складно без об'єднання зусиль [6, с. 17].

Німеччина має особливу систему організації наукових досліджень, що є федеральною системою з розподілом обов'язків між федеральним і місцевим урядом. Сама ж система поділяється на сектор вищої освіти і сектор наукових досліджень. Державне фінансування різних аспектів досліджень організовано трьома способами: з федерального бюджету; з місцевих бюджетів (наприклад, ВНЗ, НДІ); спільно з федерального і місцевого бюджетів. Бюджетні дослідні організації національного значення, фінансовані спільно з федерального і

місцевого бюджетів, нині об'єднано в чотири великих мережі. Фінансова підтримка для проведення наукових досліджень і розробок надходить із трьох джерел: перше – бюджет держави, що покриває третину всіх німецьких витрат на науку; друге – приватні фірми; третє – фонди і приватні некомерційні організації [37, с. 311].

Великої уваги заслуговує прийнята в Німеччині High-Tech Strategy 2020 (Стратегія 2020), особливість якої полягає в тому, що вона виходить за межі науково-технологічної політики, має інтегрований характер у взаємодії науки з бізнесом і орієнтується на потреби ринку. Ядром цієї стратегії стає програма розвитку інформаційно-комунікаційних технологій до 2020 р., що є основною рушійною силою інновацій. Детально розроблена програма передбачає заходи з посилення зв'язків між промисловістю, сектором науково-технічних та конструкторських розробок і ринком, заходи підтримки малих інноваційних підприємств. Крім того, зі свого боку Федеральний Уряд Німеччини додатково збільшив фінансування інноваційних малих підприємств на 10%.

Використання пільгового оподаткування з метою стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств є досить поширеним й ефективним підходом для багатьох провідних країн світу. Наприклад, у Норвегії одним із механізмів сприяння розвитку інновацій є запровадження непрямої схеми підтримки інноваційної діяльності приватних компаній. Норвегії «SkatteFUNN», завдяки якій приватні компанії можуть отримати певне відшкодування від суми сплачених податків за умови їх використання для ведення інноваційної діяльності. Проте, інноваційні проекти попередньо повинні бути погоджені Науково-дослідницькою Радою Норвегії.

Бельгійські чи зареєстровані в Бельгії іноземні компанії, що здійснюють інвестиції у науково-дослідницький сектор, займаються інноваційною діяльністю або розробляють екологічно чисті технології, можуть отримати спеціальні подаркові кредити, а також зменшену ставку оподаткування на суму інвестицій у нематеріальні активи, як ці активи будуть використовуватися для ведення професійної діяльності у Бельгії.

Ефективним шляхом заохочення інноваційної діяльності в Ірландії є створення податкових стимулів, зокрема, надання компаніям, які здійснюють інноваційну діяльність, податкового кредиту від обсягів їх інвестицій у дослідження і розвитку.

Згідно інформації Асоціації науково-технологічних парків Італії, підприємствам, що входять у ці парки, надаються такі переваги у звільненні від сплати:

- реєстраційного податку для нових підприємств, що створюються у складі науково-технологічних парків;

- податку на прибуток у перші два роки діяльності та сплата податку на прибуток за пільговою ставкою в наступні роки для підприємств, що вже функціонують у складі науково-технологічних парків;

- земельного податку та податку на майно [61, с. 137].

Провідне місце у сфері інноваційної діяльності посіли США, що зумовлено високою ефективністю національної інноваційної системи країни. Цьому сприяла спрямованість інноваційної політики на саморозвиток компаній у гострій конкурентній боротьбі. Подібні заходи національної

політики застосовуються в багатьох країнах світу, проте лише в США вони

набули систематичного характеру. Орієнтація на конкуренцію виконує роль важеля, який стимулює компанії до посилення інноваційної активності й оновлення виробничої діяльності. Високий рівень конкуренції багато в чому

сприяв виникненню саме в США технопарків, бізнес-інкубаторів, венчурних

фондів, а також спеціальних економічних зон інноваційного типу. Нині

приблизно дві третини американських інновацій створюються за допомогою партнерства держави і бізнесу, включаючи дослідні університети і державні лабораторії. Причиною цьому слугували, по-перше, зростання конкуренції в

інноваційній сфері зі скороченням термінів життя технологій, а по-друге,

високий рівень складності інновацій, через що їх створення лежить за межами можливостей навіть великих компаній. Нині експерти виділяють три взаємопов'язаних ланки, що відповідають за наукові дослідження в рамках

інноваційного процесу. По-перше, університети, головною заслугою яких останніми роками є не тільки підготовка фахівців у сфері високих технологій, але й створення та комерціалізація технологічних розробок. По-друге, національні лабораторії, які здійснюють, як правило, державні замовлення. І, по-третє, інноваційні кластери або технопарки, характерною рисою яких є концентрація на певній території науково-дослідних центрів і високотехнологічного виробництва [63, с. 114].

Модель інноваційного розвитку, яка характерна для США, є традиційною (євроатлантичною) і ґрунтується на повному інноваційному циклі – від виникнення інноваційної ідеї до масового виробництва готової продукції. Саме США виступають постійним експортером високих технологій, частка країни на світовому ринку високотехнологічної продукції сягає 39%. Характерною рисою американської моделі інноваційного розвитку є обмежене втручання держави у розв'язання проблем інноваційного спрямування. Інноваційну діяльність стимулює насамперед сприятливе висококонкурентне бізнес-середовище. Відмінною рисою інноваційної моделі США є налагодження та підтримка стійких зв'язків між освітніми закладами, науково-дослідними установами та бізнес-структурами, їх інтеграція знайшла свій прояв у створенні потужних науково-виробничих комплексів – техномарків, технополісів, кластерів. Серед найбільш відомих технополісів і технопарків США – «Кремнієва долина» в Каліфорнії, «Дослідницький трикутник» у Північній Кароліні, «Шосе 128» біля Бостона, «Алея роботів» у Флориді, технопарки при Гарвардському і Массачусетському університетах тощо. Найважливішими чинниками успішних інноваційних перетворень у США вважаються високий рівень наукових досліджень в університетах, ефективна інфраструктура, широкі можливості розвитку інноваційного підприємництва [29, с. 152].

На рис. 3.1 наведено Концепцію інвестиційно-інноваційної діяльності в США, у якій державне регулювання відіграє важливу роль та здійснюється визначеними суб'єктами управління.

Рис. 3.1. Концепція інвестиційно-інноваційної діяльності в США

Джерело: [24, с. 11].

Активна роль держави в розвитку інноваційної сфери США обумовлена

критично високим значенням нових технологій для підтримки національної безпеки і конкурентоспроможності країни на світовій арені. Сучасний стан соціально-економічного розвитку США характеризується включенням інноваційної складової практично у всі форми економічних стосунків, що і є основним критерієм оцінки діяльності установ, що надають інноваційну підтримку своїми інвестиціями. В останні десятиліття високі позиції в рейтингах, покликаних дати оцінку розвитку інноваційної діяльності, міцно утримували США. У минулі 20 років ступінь державного регулювання

інноваційної діяльності значно зростає. Велика частина інновацій розробляється в рамках державно-приватного партнерства. У науковій літературі виділяють ряд ключових напрямків інноваційної політики в США, що сприяють активізації інноваційної діяльності (рис. 3.2).

Таблиця 3.2

Особливості державної підтримки, що сприяють активізації інноваційної діяльності у США

Особливості	Характеристика
Концентрація фундаментальних і прикладних науково-дослідних та конструкторських розробок в університетах	Університети, крім володіння власними значними ресурсами, фінансуються з бюджету, залучають можливості трансферу технологій за допомогою організацій венчурного фінансування
Розвинена система інших науково дослідних організацій	Функціонують державні лабораторії, великі інститути, що спеціалізуються на окремих прикладних дослідженнях, а також дослідні центри, які об'єднують зусилля експертів для розробки специфічних наукових проблем.
Активна діяльність інноваційних кластерів та технологічних парків	Покликана стимулювати науково-дослідні організації та бізнес до комерціалізації інновацій. Направлена на зосередження на певній території спеціалізованих підприємств, установ та організацій, що здійснюють інноваційні розробки.
Державні програми, спрямовані на сприяння фінансування інноваційних розробок підприємств (частково фінансуються з державного бюджету на науково-дослідницьку діяльність)	Основними трьома програмами, в рамках яких здійснюється фінансування малих інноваційних підприємств, є: а) програма створення компанії інвестування малих підприємств (SBIC); б) програма трансферу технологій малих підприємств (STTR); в) програма інноваційних досліджень малих підприємств (SBIR).
Венчурне фінансування	Для активізації інноваційної діяльності стимулювання венчурних організацій здійснюється з 1950-х рр.
Розвиток міжнародного співробітництва в інноваційній діяльності	Зростання активності участі приватного і державного сектора в міжнародному науково-технічному співробітництві.

Джерело: [13, с. 80].

Класичним представником інноваційної моделі розвитку є Японія, яка заснована на лідерстві великих корпорацій, які володіють значними ресурсами

й інтенсифікують інноваційний процес. Характерними рисами японської моделі є значна державна підтримка, співпраця державних структур і корпорацій, налагоджена система комунікацій та обміну інформацією, кооперація і конкуренція корпорацій на різних етапах інноваційного процесу.

Модель ґрунтується на розвитку прикладних наукових досліджень, на основі яких створюються унікальні зразки нових високоякісних продуктів та технологій у сфері high-tech.

Стимулювання інноваційної діяльності в Японії за рахунок реалізації заходів прямого державного регулювання визнається є найважливішим завданням держави. У інноваційній діяльності цієї країни спостерігається тенденція розвитку державно-приватного партнерства та міжнародного співробітництва, що дозволяє поєднувати освоєння зарубіжних і розвиток вітчизняних технологій. З 1990-х рр. у дослідницькій системі Японії сталися істотні структурні зміни, які вплинули на розвиток інноваційного розвитку:

1. Зріс вплив державних органів, до компетенції яких відноситься питання інноваційної політики вищого рівня.

2. Започатковано систему планування розвитку науки і технологій, що зробило помітний вплив на формування інноваційної політики.

3. У системі державного регулювання інноваційної діяльності зростає важливість питань стимулювання інноваційних процесів приватних підприємств завдяки удосконаленню бюджетної і податкової політики, підтримці венчурного підприємництва, запровадження державних закупівель.

4. Запроваджено співпрацю щодо розвитку інноваційної діяльності на засадах кооперації органів влади і управління, науки і бізнесу з метою підвищення результативності інноваційної діяльності [6, с. 17].

У Японії створена розгалужена мережа державних органів, які формують науково-технічні пріоритети й розробляють оптимальні механізми стимулювання участі приватних компаній у пріоритетних проектах. На початку розроблення інноваційних проектів широко залучаються приватні компанії, які фінансує держава на початку найризикованіших для приватного

бізнесу науково-дослідних робіт [43, с. 62].

Наука в Японії здійснюється у наукових лабораторіях при великих університетах, які ведуть дослідження на кошти, одержані переважно у вигляді грантів. Провідні співробітники цих лабораторій викладають в університетах, а студенти мають можливість брати участь у дослідницьких проектах. Практично в кожній компанії є інноваційні відділи [3, с. 15].

Механізм процесу інноваційного розвитку економіки в Японії регулюються Законом з науково-технічного розвитку, прийнятого парламентом Японії у 1995 році, який визначає головним пріоритетом досягнення світового лідерства у галузі інновацій. Цей закон передбачає розробку та підтримку з боку Ради з питань політики у сфері науки і техніки при Кабінеті міністрів Японії «Базових Планів розвитку науки і технологій у Японії», розрахованих на 5 років. Цей же закон, визначає обов'язкову частку ВВП країни, спрямовану на підтримку процесу інноваційного розвитку країни.

Відповідно до Закону, на підтримку інноваційного процесу з бюджету щорічно на фінансування досліджень виділяється не менше 1% ВВП країни.

Решта фінансових вливань здійснюється корпораціями, зацікавленими в розвитку тих чи інших інноваційних процесів. Загалом обсяг фінансування інновацій з різних джерел в Японії досягає 3,2% від ВВП.

Окрім того, міністерства Японії, які відповідають за процес інноваційного розвитку національної економіки, використовують уніфіковані інструменти для її впровадження: пряме фінансування власних дослідницьких організацій; пряме фінансування окремих дослідницьких проектів та програм; фінансування окремих дослідницьких проектів та програм через спеціалізовані агенції при міністерствах [14, с. 137].

У табл. 3.3 описано досвід вищезазначених та інших розвинених країн світу, які реалізують заходи щодо державної підтримки і стимулювання інноваційної діяльності.

Таблиця 3.3

Заходи державної підтримки інноваційного розвитку в різних країнах

світу

Заходи державної підтримки інноваційного розвитку	Країни
Право державних науково-дослідних інститутів бути учасниками (акціонерами, засновниками) комерційних інноваційних компаній	Данія, Іспанія, Норвегія, Франція, Швеція
Стимулювання створення спільних підприємств науковими інститутами та бізнес-структурами	Великобританія, Німеччина, Данія, Ірландія, КНР, США, Франція, Швеція
Стимулювання застосування інноваційних технологій на рівні малих і середніх підприємств	Великобританія, КНР, США, Франція
Стимулювання діяльності організацій - посередників між бізнесом і творцями інноваційних технологій	Німеччина, Великобританія, ЄС, КНР, США, Швеція
Підтримка технопарків і технологічних інкубаторів	Німеччина, Данія, Індія, КНР, Швеція
Пряме фінансування інноваційних підприємств (гранти, позики на пільгових умовах, інші програми фінансування)	Великобританія, Німеччина, Данія, ЄС, Індія, КНР, Норвегія, США, Франція, Швеція
Стимулювання патентування	Німеччина, США, Франція, Швеція
Податкові пільги інноваційним підприємствам	Великобританія, Німеччина, Греція, Індія, Ірландія, Іспанія, КНР, Норвегія, Польща, США, Франція
Зарахування інноваційної політики до компетенції спеціально створених державних органів	Великобританія, Данія, ЄС, Ірландія, Франція, Швеція, Норвегія
Інформаційна та методична підтримка учасників інноваційної діяльності (створення інформаційних ресурсів, які роз'яснюють порядок отримання грантів, створення спеціальних банків даних запатентованих винаходів тощо)	Великобританія, Німеччина, ЄС, КНР, США

Джерело: [63, с. 115].

Аналізуючи зарубіжний досвід інноваційного розвитку національних економік, можна зробити висновок про те, що управління ним здійснюється

трьома основними методами:

на початковому етапі управління інноваційним розвитком здійснюється переважно методами державного управління та за рахунок коштів державного бюджету;

– на другому етапі управління процесом інноваційного розвитку переходить до недержавних фінансових структур. Роль держави зводиться до визначення стратегічних інновацій та надання податкових преференцій інноваційним підприємствам;

– на етапі розвинутого індустріального суспільства роль держави та її інститутів зводиться до координатора інноваційного процесу шляхом визначення пріоритетних напрямів, фінансування системи підготовки фахівців та фінансування глобальних досліджень, прибутковість яких відтерміновано у часі. Основним виробником і джерелом фінансування інновацій на цьому етапі виступають бізнес-структури та їх об'єднання, а регулятором процесу – ринкові механізми [14, с. 137].

Отже, зарубіжний досвід щодо реалізації механізмів державного регулювання інноваційної діяльності, управління дослідженнями та інноваціями доводить визнання важливості інновацій для економічного розвитку, їх вирішального значення для продуктивності, конкурентоспроможності та зростання. Використання позитивного досвіду провідних країн світу в регулюванні інвестиційно-інноваційної сфери є однією з основних передумов побудови ефективної моделі економічного розвитку України, а його вивчення, аналіз й оцінка – актуальним завданням. Врахування світового досвіду державного регулювання інноваційної діяльності могли б значно активізувати інноваційні процеси в Україні. Головним пріоритетом економічного розвитку має стати цілеспрямований перехід до інноваційної моделі економіки, що вимагає дослідження та використання зарубіжного досвіду. Вдале впровадження та адаптація складових моделей інноваційного розвитку економіки значно активізують реформування національної економіки на шляху її інноваційного розвитку.

НУБІП України

3.2. Рекомендації з удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності

На основі проведених досліджень визначимо основні напрями та механізми активізації державного регулювання інноваційної діяльності з урахуванням зарубіжного досвіду, який доцільно заимувати Україні.

Основними напрями державної підтримки інноваційної діяльності повинні стати:

- розробка і удосконалення законодавчих і нормативних правових актів, що забезпечують сприятливу правову сферу для розвитку інноваційної системи;

- формування інноваційної інфраструктури на державному, регіональному та місцевому рівнях: інформаційного забезпечення, маркетингу, сертифікації продукції, консалтингового, кадрового, патентно-правового забезпечення;

- створення дієвих фінансово-кредитних і інвестиційних механізмів на основі оптимального поєднання засобів державної підтримки, залучення інвестиційних ресурсів приватного капіталу, венчурного фінансування і власних накопичень спеціалізованих суб'єктів інноваційної діяльності;

- створення інноваційних науково-технічних програм, окремих галузей і підприємств;

- організація системи регулярних заходів, що формують імідж інноваційного центру українського і міжнародного рівнів;

- організація моніторингу інноваційного потенціалу країни та регіонів.

Головними напрями діяльності мають стати: підвищення рівня конкурентоспроможності країни за рахунок інвестицій у розробку інновацій, розбудова національної інноваційної системи, визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності держави та регіонів, створення механізмів

заохочення представників науки та бізнесу втілювати інноваційні розробки у життя, ефективно використовувати освітньо-науковий потенціал [29, с. 153].

Для інноваційного розвитку в Україні необхідно:

- постійно проводити ефективну державну інноваційну політику з урахуванням стратегічних цілей держави для забезпечення реалізації інноваційної моделі інноваційного розвитку;

- розробити національну систему впровадження науково-технічних розробок завдяки створення механізму реалізації державних науково-технічних програм на засадах державно-приватного партнерства;

- створити ефективний механізм взаємодії органів публічної влади, бізнесу та науково-дослідних установ, що передбачає формування і розвиток розгалуженої системи інституційних утворень;

- розробити на законодавчому рівні механізми управління інноваціями;

- розвивати фонди державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу;

- надати пільгові умови для забезпечення функціонування новостворених інноваційних підприємств;

- активізувати процес кластерного підходу до реалізації інноваційної діяльності.

У зв'язку з цим особливо важливо правильно сформувати органи державної влади та надати їм повноваження, які могли б реально на практиці здійснювати наступні функції, зокрема:

- акумулювати засоби на наукові дослідження й інновації;

- координувати інноваційну діяльність;

- запровадити державні штрафні санкції за випуск застарілої продукції;

- розробити правову базу системи захисту авторських прав і охорони інтелектуальної власності;

- заохочувати залучати фахівців з інноваційної діяльності;

- формувати науково-інноваційну інфраструктуру;

- проводити моніторинг інституційного забезпечення інноваційних

процесів у галузях державного сектора економіки;

– забезпечити соціальну і екологічну спрямованість інновацій;

– регулювати інвестиційно-інноваційні процеси із залучення експертів;

Для цього необхідно збільшити обсяги фінансування сфери і створити умови, стимулюючі її функціонування, у тому числі за рахунок податкових

пільг, до повного звільнення учасників інноваційної діяльності від оподаткування.

Для реалізації середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності в Україні доцільно впорядкувати роботу технологічних парків, створити сучасні

наукові центри та лабораторії при корпораціях, новітню інноваційну інфраструктуру та інформаційні банки технологій, спеціальні інноваційні фонди із залученням інституціональних інвесторів комерційних банків. Має

бути модернізовано діяльність вільних економічних зон як регіонального, так і міжнародного типу, створено мережу малих інноваційних підприємств

Для формування ефективної моделі інвестиційно-інноваційного розвитку необхідно вдосконалити механізм управління, залучити всі адміністративні і економічні механізми, завдяки яким держава зможе

здійснювати регулювання. Важливим інструментом, що використовується у

провідних країнах світу, є розробка та реалізація державних та регіональних цільових програм, що дозволяють сконцентрувати всі ресурси для вирішення інвестиційно-інноваційних проблем. На шляху до ефективного регіонального

розвитку Україні також належить запозичити світовий досвід із розробкою стратегій інноваційної моделі економічного розвитку і зростання, які здатні

реалізовувати проекти високих технологій та забезпечувати освоєння значних ресурсів. Ці стратегії мають бути комплексними та системними, включати науково-технічну, інвестиційну, зовнішньоекономічну політику та

забезпечення сталого розвитку [24, с. 16].

Основні напрями удосконалення механізму регулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки України представлено на рис. 3.2.

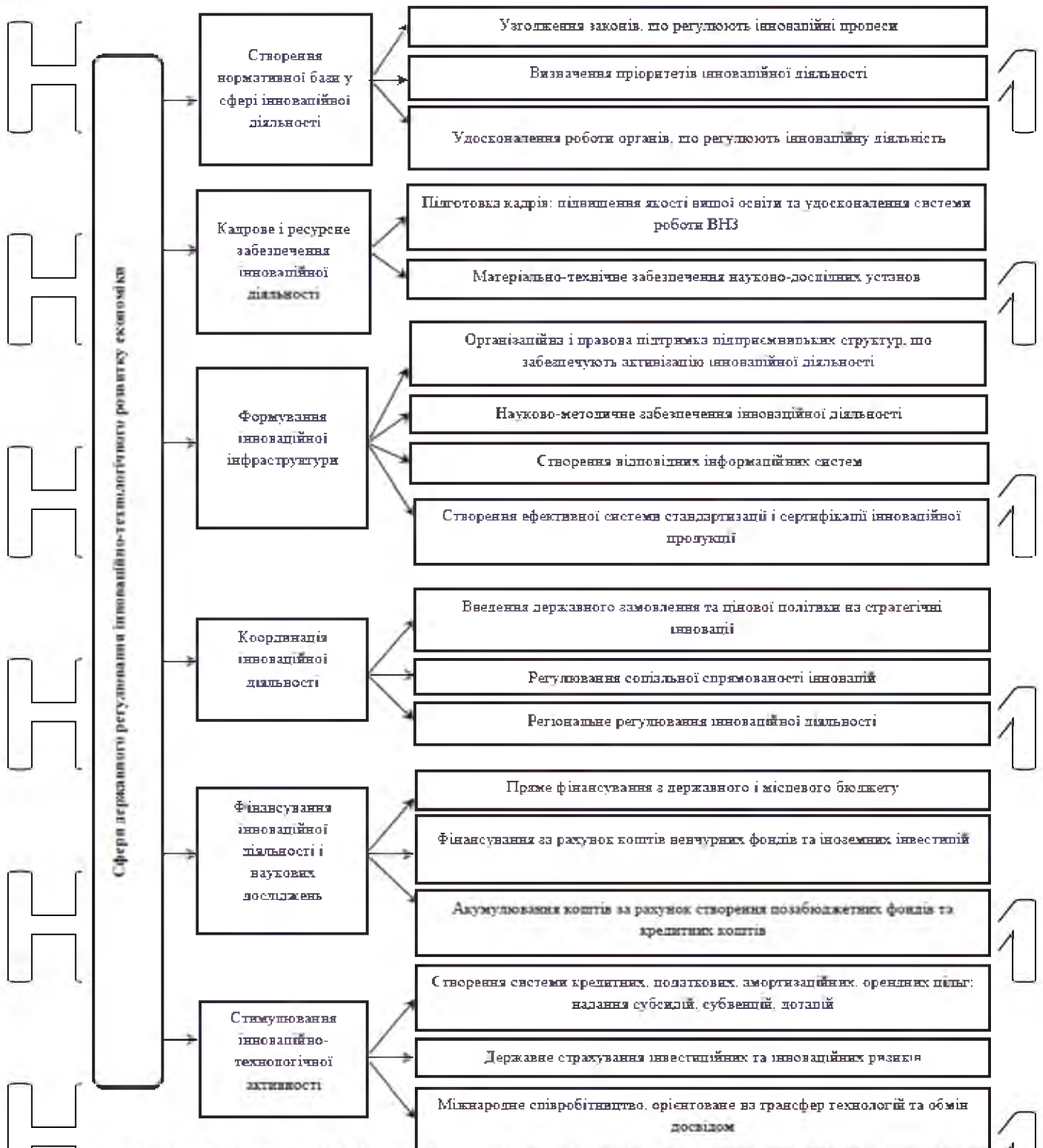

Рис. 3.2 Основні напрями удосконалення механізму державного регулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки України

Джерело: [43, с. 68].

Забезпечення позитивної динаміки інноваційної сфери є базою сталого соціально-економічного розвитку та головним чинником довгострокового зростання у світовому господарстві. Збільшення обсягів виробництва

наукомісткої продукції й реалізація інтелектуального потенціалу є основою забезпеченні сталості такого розвитку та підвищення якості життя громадян у межах національної інноваційної системи.

Для удосконалення фінансового механізму державного регулювання інноваційної діяльності постає необхідність в активізації застосування бюджетних і податкових інструментів впливу в національній економіці за такими стратегічними напрямками:

- розвиток кооперації між державою, яка зацікавлена в підвищенні інноваційної активності й добробуту громадян, бізнесом, готовим фінансувати новітні розробки, та науковими інститутами, науково-дослідними установами на взаємовигідних умовах із метою інтеграції освітньо-наукової сфери й реального інноваційно орієнтованого виробництва, що приведе до появи науково-виробничих структур із повним технологічним циклом від інноваційної роботи до виробництва;

- забезпечення виконання норм Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо бюджетного фінансування зазначених видів діяльності, спрямування ресурсів передусім на утримання в державі висококваліфікованих кадрів, котрі працюють у провідних науково-дослідних інститутах і університетах;

- оптимізація бюджетного фінансування фундаментальних та прикладних наукових досліджень, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, застосування принципів грантового фінансування в університетах, подальше реформування освіти, зокрема вищої, в частині врахування цінності майбутніх фахівців та потреби в них у реальній економіці;

- створення електронних реєстрів з інформацією щодо науково-технічних розробок в Україні, вдосконалення законодавчого регламентування охорони інтелектуальної власності;

- формування державного замовлення науковим паркам на інноваційні розробки шляхом передбачення для цього коштів у межах бюджету з метою посилення інтеграції навчальних закладів і науково-дослідних установ у

процесі генерування інноваційних ідей та втілення їх в умовах вітчизняної економіки.

– розвиток співпраці в інноваційній сфері з провідними країнами в частині трансферу технологій тощо, реалізації спільних проектів, роботи спільних підприємств, зокрема з відповідним передбаченням для останніх пільг задля збільшення зацікавленості іноземних інвесторів, котрі мають новітні розробки, у створенні спільних підприємств, що дасть змогу подолати технологічне відставання, запровадити в Україні сучасні інноваційні досягнення;

– проведення заходів із популяризації наукової й винахідницької діяльності серед молодих учених та ін., формування творчого мислення та прагнення інтелектуального вдосконалення.

Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності фінансового регулювання інноваційних процесів у контексті розбудови економіки знань в Україні.

Основними цілями державної політики щодо розвитку інноваційної діяльності в Україні є забезпечення довгострокового сталого розвитку держави, формування економіки знань в Україні, розвиток та ефективне використання інноваційного потенціалу, а також матеріальних і фінансових ресурсів, спрямованих на створення наукоємних технологій, товарів (робіт, послуг), випуск наукоємної, конкурентоспроможної продукції.

Найважливішими завданнями інноваційної політики є розвиток інноваційного бізнес-середовища і накопичення інноваційного потенціалу економіки на підставі реалізації таких принципів, як ініціативність, інтерактивність, об'єктивізація.

Державне регулювання інноваційної діяльності полягає також в необхідності формування й запровадження механізмів посилення зацікавленості комерційних банків у збільшенні обсягів інвестування інновацій шляхом довготермінового кредитування. Обставини, що склалися у сфері довготермінових кредитів, вимагають нестандартних рішень. Кредитні

ресурси потрібно спрямовувати переважно на довготермінове кредитування перспективного конкурентоспроможного виробництва, що зменшить інфляційний ефект від приросту відповідних ресурсів [8, с. 68].

Формування механізмів державної підтримки інноваційної діяльності можливе на основі не тільки об'єднання існуючих елементів інноваційної діяльності, а й внесення в їх структуру нових ланок, при цьому концентрація ресурсів державної підтримки повинна бути реалізована за наступними напрямками:

- проведення прикладних досліджень за певним обмеженим числом пріоритетних напрямків для забезпечення їх конкурентоспроможності на світовому ринку;

- створення інноваційної інфраструктури для реалізації національних пріоритетів технологічного розвитку, що забезпечує перетворення знань у ринкову продукцію;

- регулювання ролі використання механізму приватно-державного партнерства.

Таким чином, Україна повинна найближчим часом вжити заходів для того, аби державне регулювання та підтримка інноваційного розвитку економіки були ефективними. На допомогу можна запросити іноземних експертів, які проведуть незалежний аналіз перспектив та можливостей України у інноваційній діяльності, лише після цього потрібно розробляти нові стратегії державної підтримки науковців, надавати їм гарантії та захищеність, відчуття необхідності власній державі.

Висновки до розділу 3

Ефективність державного регулювання інноваційної діяльності в окремих європейських країнах (Великобританії, Франції та Німеччині), США, Японії сприяє втіленню результатів науково-дослідницьких інноваційних розробок у виробництво інноваційних продуктів та надання послуг. У

розвинених країнах світу державне регулювання інноваційної діяльності взаємопов'язане з інвестиційною політикою держави, яка фінансує фундаментальні наукові дослідження та ризиковані інноваційні проекти.

Завдяки державному фінансуванню виникли цілі галузі економіки – Інтернет, телекомунікації, біотехнології. Значна кількість заходів передбачає об'єднання зусиль суб'єктів діяльності на базі міжнародних проектів.

Досить поширеним й ефективним заходом у державному регулюванні різних країн є використання пільгового оподаткування, створення інноваційних технопарків та науково-дослідних центрів, розвиток державно-приватного партнерства, стимулювання патентування, створення спільних підприємств науковими інститутами та бізнес-структурами, освоєння зарубіжних технологій, інформаційна та методична підтримка учасників інноваційної діяльності що дозволяють розвивати інноваційно-інвестиційну діяльність підприємств.

Використання позитивного досвіду провідних країн світу у державному регулюванні інвестиційно-інноваційної сфери є однією з основних передумов побудови ефективної моделі інноваційного розвитку України. Для цього необхідно постійно проводити ефективну державну інноваційну політику з урахуванням стратегічних цілей держави; розробити національну систему впровадження науково-технічних розробок, створити ефективний механізм взаємодії органів публічної влади, бізнесу та науково-дослідних установ; розробити на законодавчому рівні механізми управління інноваціями; розвивати фонди державного венчурного капіталу; надати пільгові умови для новостворених інноваційних підприємств тощо.

ВИСНОВКИ

НУБІП України

1. У магістерській кваліфікаційній роботі розкрито наукові підходи до визначення інновацій, інноваційного розвитку та державного регулювання

інноваційної діяльності. З'ясовано, що під поняттям «інновації» вчені

НУБІП України

розуміють створенням нових або вдосконаленні існуючих технологій, продукції або послуг, а також прийняття управлінських рішень з інноваційної діяльності з метою отримання економічного, соціального, екологічного,

науково-технічного чи іншого ефекту. Державне регулювання інноваційної

НУБІП України

діяльності відбувається за допомогою функціонування взаємоузгодженої системи різних механізмів (нормативно-правового, інституційного, фінансового, економічного та організаційного), інструментів їх реалізації,

заходів, важелів, використання економічних, адміністративних, правових

форми і методів впливу на об'єкт регулювання.

НУБІП України

2. Нормативно-правовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності базується на використанні положень законодавчих та інших нормативних актів, що визначають правові, економічні та організаційні

принципи, форми державних процесів просування, підтримки та розвитку

НУБІП України

інновацій: Конституції України, Господарського кодексу, законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про інвестиційну діяльність», «Про пріоритетні

напрями розвитку науки і техніки», «Про наукову і науково-технічну

НУБІП України

діяльність», постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів центральних органів виконавчої влади та ін.

3. Визначено, що інституційний механізм державного регулювання

інноваційної діяльності спрямований на удосконалення формальних та

НУБІП України

неформальних інститутів інституційного середовища, створення нових та удосконалення існуючих інституцій. Він включає систему органів державного управління та органів місцевого самоврядування, громадськість, наукові та

освітні установи. Ключові функції державного регулювання виконують Міністерство економіки України, Міністерство освіти і науки України, Фонд розвитку інновацій, Державна інноваційна фінансово-кредитна установа та Національний фонд досліджень України. Фінансовий механізм державного регулювання інноваційної діяльності зосереджений на розподілі фінансових ресурсів через використання відповідних інструментів, включає конкретні фінансові методи та фінансові важелі впливу в контексті реалізації фінансової політики держави. Зміст економічного механізму полягає у стимулюванні інноваційної діяльності завдяки сукупності економічних методів, підходів, інструментів і важелів впливу на інноваційну активність на усіх етапах діяльності суб'єкта господарювання. Організаційний механізм включає заходи з підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на державному, галузевому, регіональному і місцевому рівнях, формування і реалізації інноваційних програм; стимулювання інноваційної активності, розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

4. Під час проведення аналізу статистичних даних з'ясовано, що протягом 2012-2021 рр. інноваційна активність промислових підприємств знизилась з 1758 од. у 2012 р. до 329 од. у 2021 р., а кількість підприємств, що впроваджували інновації, скоротилась з 1371 од. до 718 од. у 2020 р. У 2022 р. основними розпорядниками коштів на реалізацію стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності визначено Міністерство освіти і науки України, Мінрегіон та Національну академію аграрних наук України. Загальний обсяг фінансування з Державного бюджету становило 267,1 млн. грн., зокрема через МОН – 135,5 млн грн (50,8%), Національну академію аграрних наук – 131,2 млн грн (49,1%) і Мінрегіон – 326,90 тис. грн (0,1%). У 2022 році на грантову підтримку наукових досліджень і науково-технічних розробок через фінансування з Національного фонду досліджень України було передбачено бюджетне фінансування у розмірі 732,8/млн грн. Однак, через втроннення рф в Україну та дефіцит бюджетних коштів Урядом внесено зміни до видатків Державного бюджету, тому заплановані наукові дослідження і науково-

технічні розробки не були профінансовані.

5. Встановлено, що основними проблемами державного регулювання інноваційної діяльності є: відсутність дієвої системи економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності; недоведення наукових розробок до комерційного використання; недофінансування сфери науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; відсутність стратегічного бачення та послідовної державної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку; недосконалий механізм фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційних програм; високий ступінь зносу основних виробничих засобів; відсутність ефективного менеджменту, недостатній ступінь залучення середнього та малого бізнесу до інвестиційно-інноваційної діяльності; нерозвиненість регіональної інфраструктури інвестиційно-інноваційного процесу; недосконалість законодавчо-правового забезпечення інноваційної діяльності; відсутність фінансового забезпечення, механізму стимулювання та забезпечення захисту інтелектуальної власності. Крім існуючих проблем, які були не вирішеними на державному рівні, з 2022 року значний негативний вплив на інноваційне середовище країни та послаблення активності інвесторів фінансувати масштабні інноваційні та інфраструктурні проекти стало розв'язання повномасштабної війни РФ проти України, переміщення бізнесу на західну частину України та за кордон.

6. Зарубіжний досвід свідчить про постійну державну підтримку інноваційної діяльності у європейських країнах (Великобританії, Франції та Німеччині, Бельгії, Італії, скандинавських країнах), США, Японії, що сприяє подальшому розвитку та втіленню результатів науково-дослідницьких інноваційних розробок у виробництво інноваційних продуктів і надання послуг. Ці держави фінансують фундаментальні наукові дослідження та ризиковані інноваційні проекти за цільовими програмами, які згодом перетворилися у нові галузі економіки – Інтернет, телекомунікації, біотехнології. Значна кількість заходів передбачає співфінансування з

бюджетів різних рівнів та залучення значних коштів від міжнародних партнерів, проведення спільних досліджень та комерціалізацію інновацій для забезпечення випуску продукції й послуг на світовому ринку. У США найбільш ефективно працюють технопарки, бізнес-інкубатори, кластери, венчурні фонди, спеціальні економічні зони інноваційного типу, яким на етапі створення надається державна підтримка. У розвитку інноваційної діяльності значну роль відіграють університети й науково-дослідні установи, які співпрацюють з інноваційним бізнес-середовищем у різних галузях економіки та залучають міжнародні проекти з трансферу технологій.

7. Вважаємо, що основними напрямками державного регулювання інноваційної діяльності в Україні мають стати:

- удосконалення державної інноваційної політики з урахуванням стратегічних цілей держави та цілей сталого розвитку,

- формування інноваційної інфраструктури на державному, регіональному та місцевому рівнях,

- удосконалення механізмів державного регулювання (нормативно-правового, фінансового, економічного, інституційного) та інструментів їх реалізації;

- використання пільгового оподаткування для новостворених суб'єктів інноваційної діяльності;

- забезпечення державної підтримки створення інноваційних технопарків та науково-дослідних центрів;

- налагодження партнерських зв'язків держави та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства;

- впровадження зарубіжних технологій;

- розвиток фондів державного венчурного капіталу та венчурного бізнесу;

- залучення та стимулювання фахівців з інноваційної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоїчук Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.

2. Антохов А. А. Регулювання інноваційного розвитку економіки в умовах глобалізації: зміст, методи, інструменти. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1-2. С. 41-46.

3. Бахчисарай В.Ю. Організаційно-економічне забезпечення формування національної інноваційної системи: світовий досвід. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2013. Т. 18. Вип. 4/1. С. 14.

4. Бова Т.В. Державна інноваційно-інвестиційна політика України: теорія, методологія, напрями розвитку: монографія / Т.В. Бова. Донецький державний університет управління, Донецьк: Юго-Восток, 2011.- 450 с.

5. Боднарчук В.Д. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2010. № 5. С. 93-95.

6. Бошота Н.В., Шишол Д.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. *Молодий вчений*. 2016. № 9 (36). С. 14-18.

7. Буряк Я.В. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2015. Вип. 13. С. 61-66.

8. Вакалюк В.А. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2016. № 1 (75). С. 66-69.

9. Барданян А.А. Основні засади державного регулювання інноваційного розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. 2019. № 4. Т. 1. С. 141-153.

10. Василенко В. О., Шматко В. Г. Інноваційний менеджмент : навч. посібник. Київ: Центр навч. літ-ри “Фенікс”, 2003. 440 с.

11. Великий глумачний словник сучасної української мови / уклад. Г.Гол.

ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ "Перун", 2007. 1440 с.

12. Витвицька О.Д. Інноваційні процеси в стимулюванні розвитку аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 3. С. 275-281.

13. Водянка Л.Д., Підгірна В.С., Сироїжко К.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №4. С. 77-82.

14. Ворона А. В. Світовий досвід управління інноваційним розвитком економіки. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 132–138.

15. Герасименко С.С. Статистична оцінка інвестиційної привабливості регіонів. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №12. С. 155–159.

16. Господарський кодекс України 16 січня 2003 року № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

17. Дашковська І.Б. Деякі аспекти державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. 2011. № 698. С. 35–40.

18. Демчишак Н.Б. Концептуалізація системи фінансового регулювання інноваційної діяльності в умовах забезпечення сталого розвитку національної економіки. *Можливості та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки України: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 21-22 жовтня 2016р.)* / За заг. ред. М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Кrynські. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 92-94.

19. Демчишак Н.Б. Фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 494 с.

20. Директорат науки та інновацій Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/direktorati/direktorat-nauki>

21. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 3 / редкол.: С. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : ВЦ "Академія", 2002. 952 с.

22. Звіт про діяльність Національного фонду досліджень України за 2021 рік. URL: https://nrfu.org.ua/about-us/zvity-nfdu_1/

23. Звіт про діяльність Національного фонду досліджень України за 2022 рік. URL: https://nrfu.org.ua/about-us/zvity-nfdu_1/

24. Зубков Р.С. Зарубіжний досвід інвестиційно-інноваційного розвитку регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10. С. 11-16.

25. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібн. Суми: Університетська книга, 2003. 278 с.

26. Інституції, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності. Міністерство економіки України. URL: <https://bit.ly/3qdZZPk>

27. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Міністерство економіки України. URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDialnosti)

[ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDialnosti](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDialnosti)

28. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4. С. 200-204.

29. Кваша О.О. Інноваційний розвиток економіки України : світовий досвід та рекомендації для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6, ч. 1. С. 150-154

30. Климаш Н. Інноваційний розвиток України : перешкоди та можливості. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу : [Електронний ресурс] : тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ.торг.-екон. ун-т, 2023. С. 33-35.*

31. Коваленко І. Аналіз проблем регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2022. № 1-2 (38-39). С. 160-170.

32. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

33. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України: постанова Верховної Ради України від 13 липня 1999 року № 916-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text>

34. Котельбан С.В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 115-118.

35. Крупка М.І., Демчишак Н.Б. Сучасна парадигма фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 11. С. 47-64.

36. Левицький В., Радинський С., Дячун О. Нормативно-правове забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності промислових підприємств України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 2 (27). С. 25-34.

37. Луценко Т.А. Міжнародний досвід державного регулювання науки та інноваційної діяльності. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2 (49). С. 311-316.

38. Миргородський Д.Ю. Теоретичні підходи до дефініції поняття "державне регулювання економіки". *Вісник НТУ "ХП"*. 2012. № 49. С. 90-98.

39. Мойсеєнко І. П. Пріоритети сталого інноваційного розвитку України. *Вісник Кам'янець-Подільського національного імені Івана Огієнка. Економічні науки*. Випуск 9. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2014. С. 68-73.

40. Мойсеєнко І.П. Інституційні основи регулювання інноваційного розвитку. *Інноваційна економіка*. 2019. №1-2. С. 25-32.

41. Онікієнко В.В., Ємельяненко Л.М., Терон І.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України. К. : РВПС НАН України, 2006. 480 с.

42. Осіпова Л. Державна інноваційна політика як фактор післявоєнного відновлення економіки України. *Проблеми та перспективи розвитку*

інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу // Електронний ресурс : тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму (Київ, 26 берез. 2023 р.) / Відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Держторг.-екон. ун-т, 2023. С. 100-102.

43. Паризький І.В. Зарубіжний досвід державного управління інноваційно-технологічним розвитком економіки. *Економічний простір*. 2017. № 118. С. 60-71.

44. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. Київ : Вид-во "Лібра", 2002. 472 с.

45. Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Мусіна Л.А., Паладченко О.Ф та ін. Науково-аналітична записка. Стан інноваційної діяльності та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за період 2012-2021 рр. К.: УкрІНТЕІ, 2023. 19 с.

46. Підоричева І. Інноваційна економіка – це економіка нестандартних рішень. *Дзеркало тижня*. 6.11.2015 р. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/innovaciyna-ekonomika-ee-ekonomika-nestandardnih-rishen-.html>

47. Полегенька М.А. Етимологія терміну "інновації" як економічної категорії. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 57–61.

48. Половина компаній в Україні повернулися до роботи у звичному режимі – дослідження. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/06/19/107730250/>

49. Половина українського бізнесу працює лише частково: інфографіка про роботу підприємців в умовах війни. URL: <https://2plus2.ua/novyny/polovina-ukrainskogo-biznesu-pracyue-lishe-chastkovo-infografika-pro-robotu-pidприємciv-v-umovah-viyni>

50. Приліпко С. М. Інноваційний розвиток обслуговуючої кооперації сільських територій: публічно-управлінський аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ*. 2018. Вип. 2 (37). С. 102-108.

51. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942 і від 22 серпня 2018 р. № 641: постановою кабінету

міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-2023-п#n14>

52. Про затвердження паспорта бюджетної програми за КПКВК 2201300 на 2022 рік : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 р. № 135.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/budzhnet/2022/Pasporty.byudzhnet.prohram/02/14/Nakaz-135-08.02.2022.Pro.zatv.pasporta-2201300.na.2022.pdf>

53. Про затвердження плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1687-р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1687-2021-р#Text>

54. Про затвердження Положення про департамент інвестицій: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 03.03.2020 № 394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0394915-20#n12>

55. Про інноваційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

56. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

57. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 8 вересня 2011 року № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

58. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11 липня 2001 року № 2623-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>

59. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>

60. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на

період до 2030 року; розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text>

61. Разживін В.М. Світовий досвід державного податкового регулювання стимулювання інноваційної діяльності підприємств.

Економічний простір. 2017. № 128. С. 132-142.

62. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня у 2022 році: аналітична довідка

Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, О.Ф. Паладченко, І.В. Молчанова. – К.:

УкрІНТЕІ, 2023. – 90 с.

63. Розум Г.М. Формування механізмів державного управління інноваційним розвитком регіону. *Публічне управління та муніципальне адміністрування*. 2017. № 2 (17). С. 110-115.

64. Рошка М.С., Веремейчик О.Ф. Інноваційний розвиток торговельного підприємства: поняття та вибір напрямку. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2010. № 2 (9). С. 183–190.

65. Скиба М.В. Стимулювання інноваційної діяльності в контексті посткризового відновлення економіки України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 2. С. 145-152.

66. Скиба М.В. Теоретичні аспекти державного регулювання інноваційної діяльності : сутність, мета, засоби. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 15, ч. 2. С. 121-124.

67. Стан розвитку інноваційної інфраструктури. Департамент інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності Мінекономіки України.

URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvytkuInnovatsiinoiInfrastrukturi>

68. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с.

69. Чечель О.М. Принципи та механізм державного регулювання економіки. *Вісник АМСУ. Серія: «Державне управління»*. 2013. № 2 (9). С. 103-111.

70. Щербань В. М., Козубенко Л. Д. Товарна інноваційна політика : навч. посібник. Київ : Вид-во "Кондор", 2006. 400 с.

71. Як змінилися позиції України в міжнародних рейтингах у 2022 році.

Аналітичний портал Слово і діло. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2023/01/09/infografika/svit/yak-zminylsya-pozycziy-ukrayiny-miznarodnyh-rejtynhax-2022-rocz>

72. Яцкевич І.В. Інноваційна політика у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-53>

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України